

Aylık Dergi, Haziran 1977 Cilt : 14 Sayı : 6

banka ve ekonomik yorumlar

Ekonomik Yorumlar

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan, Prof. Dr. Emre Göniensay,
Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu, Ertuğrul Soysal,
Güngör Uras, Oktay Ersoy

Sermaye Piyasası

Dr. Ünal Bozkurt, M. Şükrü Tekbaş

Ayın Ekonomik Olayları

Oktay Ersoy

İhracat Seferberliği

Üstün Akmen

Japonya'da Sermaye Piyasası

Av. Halük A. Kabaalioğlu

Banka Reklâmlarının Etkinliğinin

Ölçülmesi : Bir Araştırma

Dr. Uğur Yavaş, Turgut Ziyal, Mehmet Tümer

Dış Basın

Ergin Neng

Artık bazı kelimeler 131 için kullanılacak...

131'i üstün kılan birçok neden var. Bunlardan en önemlisi, teknik yenilikleri; 131'in, kendi sınıfındaki diğer otomobillere göre "genc" oluşu.

Yaptığı aşamayla 131, İtalyan otomotiv sanayini iki döneme ayırdı: 131 öncesi... ve 131 sonrası.

Şimdi yurdumuzda da gerçekleşen 131'in avantajlarını anlatmak için, yepyeni kelimeler gerek. İşte bunlardan birkaçı:

Celik kafes-yapı...

131'in yolcu bölümünü, çelik kışkırlardan oluşan bir kafes-yapı sarar. Tahen ve tavand dışıyı iki kaplı olan orta bölümden geçen çelik kışkırlar, sördü ve yokuşlara eşpeçve güvenli sağlar. Çelik kafes-yapı, deforme olmaz.

PVC kaplama...

131'in altı, etekleri ve çamurluk içleri, pasu ve sırtmayı önleyen kalın bir PVC labakasıyla tamamen kaplıdır. Gözde altını nem ve diğer dış koşullar etkilemez.

Korunmuş benzin deposu...

131'in benzin deposu arka koltuk altına gizlenmiştir. Darbelere en korunmuş bölüme. Bu, hem daha güvenli bir yerdir hem de geniz bir bagez hazme elde edilmiştir. Yolcu bölümü, çelik bir zırhla bagez bölümünden ayrılmıştır.

Cıvatalı çamurluklar...

131'in ön çamurlukları, sökülür-takılır. Onarımı kısa sürede yapılır. Dahş az-masrafla yapılır.

Bunların yanı sıra, kilitlenen direksiyon, çocuklar için özel kısıt güvencik kilitleri, bombeli yan camlar, üç parçalı direksiyon mili, mahmuz röleli aynam kontrol kuyusu, arka tekerlekler için özel fren regajları da 131 modelinin özellikleridir.

Hep 131'de bulunan avantajlar...
131 sahipleri, bu dört bagez mamur üstünlüğe zevkleri yıllar boyu sürün diyor!

Murat
131
-genc-otomobil

TOFAS Anadoludaki ve
TOFAS Yekeli Sanatlar
131'i kışık
her türlü bayurumuz için yetkiler

banka ve ekonomik yorumlar

Sevgili Okuyucular :

Ekonomik problemlerimize siyasal güçlüklerin eklendiği günlerde çıkan bu sayımızın «Ekonomik Yorumlar»ında, yeni hükümetin ekonomik problemlerin halinde tutması gereken yol, «alınabilir» ve «vaz geçilemez» önlemlere özel önem verilerek tartışılmıştır.

Büyük paralar ödenerek yaptırılan reklamların bekledikleri yararı bankalara sağlamadığı sonucuna vardıkları araştırmada sayın Dr. Uğur Yavaş, Turgut Ziyal ve Mehmet Tümer, bankaların reklam politikaları açısından ilginç önerilerde bulunmaktadır.

Sayın Halük A. Kabaaliğlu, sadece Uzak-Doğu için değil tüm dünya için önemli bir piyasa haline gelmiş bulunan Japonya Sermaye Piyasası'nın özelliklerini, gelişimini ve piyasadaki işlem türleri ile menkul kıymetleri sizler için incelemiştir.

Sayın Üstün Akmen'in ihracat seferberliği öneren yazısı, Sermaye Piyasası, Ayın Ekonomik Olayları ve Dış Basın bölümlerimizle sayımız tamamlanmıştır. Beğeneceğinizi umarız.

Saygılarımızla
A. Doğan Yalın

Sahibi : Banka Yayınları ve Kültür Ltd. Şirketi adına Ertum Öcal; Yazı İşleri Müdürü : A. Doğan Yalın; Danışma Kurulu : Prof. Osman Fikret Arkun, İnal Avcı, Besim Baykal, Prof. Dr. Nasuhi Bursal, Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen, Şinasi Çelikkol, Sancar Çingay, Aykut Duraman, Prof. Dr. Münir Ekonomi, Oktay Ersoy, Prof. Dr. Cumhuriyet Ferman, Prof. Dr. Emre Gönensay, Doç. Dr. Cudi Gürsoy, Dr. Alp Gürus, Erhan Işıl, Dr. Nezih H. Neyzi, Prof. Dr. Haydar Kazgan, A. Nazif Keyman, Doç. Dr. Yıldırım Kılıç, Nuh Kuşçulu, Ertuğrul Soysal, Prof. Dr. Ünal Tekinalp, Erol Toksöz, Fikret Tunçer, Doç. Dr. Yüksel Koç Yalkın, Yönetim Komitesi : Dr. Öztin Akgüç, Prof. Dr. Mustafa A. Aysan, Ziya Nebioğlu, Ergin Neng, Ertan Özgür, Prof. Dr. Kemal Tosun, Güngör Uras; Denetim Komitesi : Bülend Çorapçı, Necdet Durakbaşa, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu; İdare Yeri : Cağaloğlu, Çatal Çeşme Sk. 17 Kat. 4. İst.; Tel : 26 34 11, P.K. 769 Karaköy - İstanbul; Basıldığı yer : Arpaz Matbaacılık; Abone : Yıllık 150 TL. 6 Aylık 75 TL.; Fiyatı : 12,5 TL.; İlan Tarifesi : Arka dış kapak 1500 TL.; Ön iç kapak 1200 TL.; Arka iç kapak 1100 TL.; İç sayfeler (tam) 1000 TL., Hesap Numaralarımız : Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768, İş Bankası Türbe Şubesi 1541, Akbank Türbe Şubesi 4512.

Dergimizde çıkan yazılar, kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir.

EKONOMİK GÖSTERGELER

T.C. Merkez Bankası	1975	1976	Mart	Nisan
Altın ve Döviz Mevcutları (Milyon \$)	1.000	969	654,4 (27.5.77 :	575,1 616,3)
Tedavüldeki Banknotlar (Milyon TL.)	41.963	52.061	52.675 (3.6.77 :	53.570 61.233)
Hazineye Kısa Vad. Avans (Milyon TL.)	17.194	21.736	30.304 (3.6.77 :	24,2 30.752)
Bankalar (Milyon TL.)				
Toplam Mevduat	131.300	145.100	161.639	165.241
Toplar Krediler	135.630	171.700	184.785	190.669
Fiyatlar (1963 = 100)			Artış	Artış
			%	%
Toptan Eşya Fiyatları (Genel Endeks)	360,8	429,7	19,09	449,1
İstanbul Geçinme Endeksi	389,—	464,2	19,33	486,5
Dış Ticaret (Milyon \$)				
İthalat	4.725,7	5.127,6	1405,2	2.008,2
İhracat	1.400,8	1.959,8	491,6	642,7
Fark	3.324,9	3.167,8	913,6	1.365,5

Ekonomik verilere göre, Nisan 1977 ayında :

- 1 — İthalat bedeli transferleri hemen hemen durmuştur. Fiili transfer istisnaidir.
- 2 — İhracattaki gerileme duraklamıştır.
(Nisan 1976 : 154 milyon \$, nisan 1977 : 151.1 milyon \$)
- 3 — İşçi dövizlerinde geçen yılın aynı ayına göre artış vardır.
(Nisan 1976 : 59,3 milyon \$, nisan 1977 : 67,7 milyon \$)
- 4 — Tedavüldeki banknotlarda büyük artış olmuştur.
- 5 — Mevduatta ve kredilerdeki gelişme devam etmektedir.
- 6 — Fiyatlar seviyesinde artış devam etmiştir.

EKONOMİK YORUMLAR :

Toplantıya Katılanlar : Prof. Dr. Mustafa A. AYSAN, Prof. Dr. Emre GÖNENSAY, Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU, Ertuğrul SOYSAL, Güngör URAS, Oktay ERSOY

ERSOY : Hoşgeldiniz, bugünkü toplantımızı, uygun görürseniz yeni hükümetin karşılaşacağı ekonomik problemlerin hallinde tutması gereken yolu tesbite ve tedbirleri irdelemeğe ayıralım. Dergimizin bu sayısı çıktığında seçimler yapılmış ve yeni Hükümet kurulmuş olacak, ya da kurulma hazırlıkları içinde bulunulacak. Memleketin içinde bulunduğu ekonomik problemler şu çok kısa dönemde değişmeyeceğine ve yeni gelen Hükümet hangi partiden veya siyasi partilerden oluşursa oluşsun bu problemleri ele almayı ilk vazife bilmek durumunda olacağına göre, zannediyorum ki, bugün çok aktüel bir konuyu görüşme imkânını bulacağız. Bundan önceki toplantımızda genel değerlendirmeler içerisinde problemlere de eğilmiş ve tedbirlere kısaca değinmiş idik. Bilhassa Sayın Aysan bu tedbirleri madde başlığı halinde zikretmiş idi. Şimdi uygun görürseniz yine Sayın Aysan'dan başlayarak o tedbirlerin uygulanabilme imkânını da göz önünde bulundurmamak kaydıyla izahlarını rica edelim. Şunu bilhassa eklemek istiyorum: Teorik anlamda yeni Hükümetin alacağı tedbirler üzerinde uzun zoylu bir görüş ayrılığıyla karşılaşacağımızı sanmıyorum. Ama bu tedbirlerden hangileri alınabilir? Hangileri alınmalıdır, hangileri vazgeçilmezdir? Bilhassa bu noktalara işaret ederse değerli arkadaşlarımız, daha büyük bir kontrübüsyonda bulunmuş olacaklardır zannedirim. Buyrun Sayın Aysan...

AYSAN : Yeni gelecek hükümetin alacağı tedbirler büyük ölçüde rengine bağlı olacaktır. Ama biz şimdi bu rengi bir tarafta bırakarak, bizim kendi yargılarımıza göre alınmasını gerekli gördüğümüz tedbirler üzerinde durursak, daha iyi olur. İlk alınacak tedbirlerden biri, içerideki enflasyona çare getirecek vasıfta olmalıdır. Son günlerde benim aldığım bilgiler bu alanda ölçünün tamamen kaçtığı yönündedir. Bir vergi ödemesi döneminden hemen sonra olmasına rağmen tedavüldeki banknotlar çok hızlı bir biçimde artmaktadır. İlk yapılacak şey bunun kontrol altına alınmasıdır. Tabii bunun kontrol altına alınabilmesi demek Devlet harcamalarının kısılması demektir. Devletin cari harcamalarında fazla kısılma imkânı olmadığı için, yapılacak şey başlanmış yatırımlara bir öncelik sırasının konulmasıdır. Hangisine süratle devam edeceğiz, hangilerini biraz geciktireceğiz? Bunun kararını vermek durumundayız. Biz işte orada, öncelikler daha çok enerjiye, enerji ile ilgili yatırımlara ve ulaştırma ile ilgili yatırımlara verilebilir görüşündeyiz. Onun dışında bütün yatırımların önemli biçimde yavaşlatılması, kısıtlanması gerekecektir. Bu; tabii, kalkınma hedeflerinin dışında bir şeydir. Tam aykırı yönde bir tedbirdir. Ama enflasyon o ölçülere varmıştır ki, bu tedbiri almak zorundayız. İkinci önemli tedbir hemen netice verebilir: O da, devlet gelirlerini artırmanın yollarını bulmaktır. Benim öteden beri görüşüm, bu alanda çok kısa sürede bazı önemli sonuçların alınabileceği yönündedir. Ya yüksek faizli, % 18-20 faizli devlet tahvili, ya da indekli tahvil ihraç edilmelidir. Bu, enflasyonu çok kısa sürede kontrole almanın önemli yollarından biridir. Ben bunu iki yıldır söylüyorum. Hiç kimse önem de vermiyor. Biraz da iktisatçıları-

mız beni tenkit ediyorlar. İndeksli tahvil olur mu diye... Tahmin ediyorum ki, % 1-2 ya da 3 faizli, ama belirli bir geçinme indeksine bağlı tahvil ihracı çok önemli sonuçlar verir, Türkiye'nin bu halinde. Tabii bunun hemen arkasından dış ticarete, dış ödemeler dengesinde ortaya çıkmış olan dar boğaza çözüm aranmalıdır. Orada en etkili çözüm yolu yüksek oranlı bir devalüasyondur. Artık bu, Türk ekonomisi için kaçınılmaz olmuştur. Bu alanda da biz bir yıldır bazı görüşler söylüyoruz, bu toplantılarımızda. Çok önemli eleştirilere de uğruyor bu görüşlerimiz. Fakat şu noktanın bu tartışmalar içinde artık yeni Hükümet tarafından anlaşılması gerekir ki, devalüasyon istenen bir tedbir değildir, ama mecburi bir hale gelmiştir. Çok kısa bir sürede tedbir alınmadığı takdirde, yani Türk lirasının kuru düzeltilmediği takdirde işsizlik başlayacaktır. Birçok sanayi dalında, benim bilgime göre 1 milyar doları bulmuş olan bekleyen transferler eğer önümüzdeki 2-3 aylık dönemde yapılamazsa, büyük çapta işçi çıkarılmaları başlayacaktır. Bu şekildeki bir gelişmenin ekonomiye yükü ve bedeli daha ağır olacaktır. Onun için ne kadar kötü olursa olsun % 30-40 oranından aşağı olmayacak bir devalüasyonun yapılması kaçınılmazdır. Meseleyi vergi iadeleriyle, ihracata prim vermekle çözümlemek benim her zaman karşısında bulunduğum bir görüşüdür. Burada vergi iadelerinin tesbitinde, piyasa güçlerinden ziyade büyük ölçüde uzman yargıları rol oynamaktadır. Bu yargıların sonucunda da, Türk ekonomisinin dünya piyasasındaki yerinin gerektirdiği ürünlere gereken oranlarda vergi iadesi tanındığı konusunda ben çok kuşkuluyum. Bir kur ayarlaması şeklinde yapılırsa ihracat teşviki, o zaman daha iyi sonuçlar alınabilir. Bu alanda çok önemli iki gelişme vardır. Bir tanesi hemen sonuç verebilecek durumdadır; İşçi dövizleri. Gerçi iyi gidiyor, geçen yıldan bu yıla, ama önümüzdeki dönemlerde enflasyon devam ederse dışarıdaki tasarruflar döviz halinde değil de mal halinde yurda gelmeye başlayacak ve bu alandan kazanılan dövizlerin miktarında önemli azalmalar olabilecektir. Halbuki bir kur ayarlamasında önemli bazı dış gelirlerin sağlanması mümkündür. Elde bazı stoklar vardır. Buğday stoku var, diğer mallardan stoklar var, onların süratle elden çıkarılması çok gereklidir. Şimdiye kadar yapılan hata tekrar edilmemelidir. Bu stoklarda uğranılmış zararlar vuku bulmuştur. Bunların ihracatının sağlanması ancak bu zararları hesaba geçirir. Yoksa fiilen gerçekleşmiş zararlardır. O zararlardan korkmamak, çekinmemek ve hepsini düşük fiyatlardan da olsa elden çıkarmak gerekmektedir. Bu türlü stokların elden çıkarılması konusunda devalüasyonun da önemli etkileri olur. Umulan ikinci gelişme, turizm gelirlerindedir. Orada da şimdi bizim ekonomimizin bazı güçleri vardır. Bu kur ayarlaması o güçlerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Bizim sanayi mamülleri ihracatımıza iktisatçılarımız, devletin uzmanları hiç önem vermezler. Fakat uygun bir kur ayarlaması yapılırsa, burada da önemli gelir imkânları vardır. Döviz geliri imkânları vardır ve çok beklemeye de hacet yoktur. Bugün Türkiye'de tarıma dayalı bir çok sanayi nerdeyse batmak üzeredir, kur ayarlaması gecikmesi yüzünden. Onlar bir toparlanırsa, kısa sürede bazı sonuçlar alınabilir. Bunlar hep kısa süreli bazı tedbirlerdir. Birazcık Hükümet nefes almaya vakit bulursa o zaman diğer bazı etkileyici tedbirlere sıra gelir. Belirli bir süre sonra mevcut İktisadi Devlet Teşekküllerinin hisse senetlerinin halka satılması suretiyle önemli gelir imkânı sağlanabilir Devlet için. Bu yol yine benim son 5-10 yıldır söylediğim bir husustur. Bu yol denenmelidir, kanaatimce. İstendiği takdirde de 5-6 ay içinde da bazı sonuçlar almak mümkün olur. Ancak, hemen belirtelim ki, Hükümeti bu İktisadi Devlet Teşekkülleri alanında çok meşgul edecek bir mesele var; Son hükümetin kurduğu yeni Devlet İşletmeleri. Bunlarla önemli şekilde meşgul olmak zorunda

kalacaktır Hükümet. Burada da bunların benim kuşkulu gördüğüm hukukî durumlarına bir çözüm getirilmelidir. Büyük yatırım harcamaları o alanlarda planlanmıştır. Belki bir kısmı yapılmaya başlanmıştır. Ama bunların bir çoğunda belki artık yavaşlatma yapmak lazım gelecektir. Ve hangilerinden söz ettiğimi biliyorsunuz; Bu Tümosan ve onunla birlikte kurulmuş kuruluşlar. Bunun dışında Türk ekonomisinin çok kısa vadede alacağı önemli tedbirler yoktur. Meselâ para, kredi alanında iş hayatının şimdi içinde yaşadığımız önemli para darlığı meselesi vardır. Banknot hacmi çok süratli gelişirken, böyle darlık içinde dir sanayi. Buraya fazla çözüm bulunacağı kanaatinde değilim. Belki gelişme tam aksi yönde olacaktır. Hem bankalarımızın ankes durumları geçen yıldan bu yıla kötüleşmiştir. Hem de bankalar çok yoğun bir kredi talebiyle karşı karşıyadırlar. Ama enflasyon ve dış ödemeler dengesiyle ilgili söylediklerim hep bu alanda da kısıtlama yapılması yönüne gitmektedir. Şimdi burada konuşulmasını istediğim nokta gelecek Hükümetin rengi ne olursa olsun buna benzer tedbirleri, yani bir yandan mevcut kredi ve para hacmini kısma öte yandan devalüasyon v.s. yoluyla dış ödemeler dengesine çare arama gibi tedbirleri alma imkânının ne olduğunun tartışılmasıdır. Ben gelecek Hükümetin bu alanda benim istediğim hızda tedbirlere gidebileceğini sanmıyorum. Yani bunları istiyorum, fakat, kısa sürede böyle tedbirler alabileceğini de tahmin etmiyorum. Böyle bir durumda bence asıl konuşacağımız mesele bu tedbirlerin bir kısmı alınmadığı zaman Türk ekonomisine ne olur? Durum onu gösteriyor ki, yüksek bir enflasyon, işsizlik, döviz darlığı, kredi ve para darlığı şeklinde 1977 bitirilir. 1978'e kadar bu tedbirler alınırsa, buna benzer tedbirler alınırsa belki bazı sonuçlar elde edilebilir. Görüşlerim kötümserdir. Ama ben meseleyi böyle görüyorum.

ERSOY : Sayın Soysal acaba bu tedbirlerin hangileri vazgeçilmez tedbirlerdir? Ve yeni Hükümet için mutlaka alınması gerekli tedbirlerdir? Şüphesiz Sayın Aysan tarafından sayılmamış bazı diğer teklifleriniz de var ise onları da rica edeceğim.

SOYSAL : Kanımca, görev alacak Hükümeti bekleyen ve geçmiş devirlerden farklı olan iki önemli sorun vardır: Bir tanesi iktisadın ve sosyal sorunların dışında, Türkiyede bir devlet ihtiyacıdır. Yani, halkın güvenebileceği bir hukuk devletinin hemen hemen ortadan kalkmış olması vakıasıdır. Kim kazanırsa kazansın, Türkiye'de Devleti ihya etmedikçe Devlet fikrini yeniden tesis etmedikçe Türkiye, sorunlarının hakkından gelemeyecektir. Bu itibarla ben öncelikle bu meseleyi; vatandaşa güven ve umut verecek, canından bezdirmeyecek bir disiplinli Devletin bu kurulan Hükümetin baş sorunu olduğunu ifade ediyorum. Onun yanında, geçmiş devirlerden yine farklılaştırarak, bu defa vahamet gösteren meseleyi, dış ticaretteki ödeme tıkanıklığı olarak görüyorum. Türkiye enflasyonlarla boğuşa geldi. Türkiye işsizliği son zamanlarda daha çok konuşa geldi. Ama kronik işsizlik bizim alışageldiğimiz hastalıktır. Kötü şeylerdir, ama bu, bu devreye özel sürprizler değildir. Sürpriz; gerçekten dış ticaret ödemelerinin, Sayın Aysanın da ifade ettiği gibi bugün değilse bile önümüzdeki yıldan itibaren hakikaten Türk ekonomisini iflasa götürecektir bir trend çizmesidir. Burada da kötü idareyi yahut ta tedbirsizliği söyleme yerine, petrol fiyatlarındaki 1973 yılının sonundaki patlama, 4-5 kat patlama ile OPEC'cilerin kendilerini kurtarmalarını buna karşı sanayileşmiş ülkelerin de mamulleri yoluyla ekonomilerini kurtaracak tedbirleri almalarını ama petrolü olmayan geri kalmış kalkınmakta olanların sefalete itilmelerini genel bir sebep olarak görüyorum. Türkiye'yi de bunun içinde görüyorum. Bu bakımdan Türkiye ve benzeri devletler, Türkiye'den geri

kalmışlar öncelikle büyük bir davanın eşliğindedirler. Bu davayı bu geri kalmış ülkelerin de kendi başlarına çözeceklerine inanmıyorum. Herhalde OPEC'çilerden beklenmesi de kalkınmış ülkelerin kendi rahatları için bu çok yönlü soruna eğilmeleri lüzumuna işaret ediyorum. O bakından ben devrede Hükümeti bekleyen ve gücünü aşan mesele olarak dış ödemelerdeki tıkanıklığı görüyorum. Buna da kısa sürede çare bulamıyorum. Şimdi bu genel iki noktaya temastan sonra sayın hocamın ifade ettiklerine belki bir iki tedbir de ben katabilirim. Ben de tedbirleri, tabii, hemen alınması gerekli kısa vadeliyle bir plan içinde uzun devreye yayılacaklar olarak ikiye ayırırım. Sayın Aysanın temas ettiği bir konu bence geçerlidir. Pratik bir tedbirdir, Batı denemiştir. Türkiye'deki enerji tasarrufu meselesidir. Enerji 1 milyar dolarımızı akaryakıt kodu olarak dışarıya transfer etmekte, ama Türkiye gerçekten zengin ülkelerin bile kıyamayacakları bir lüks ve safahat içinde akaryakıt tüketmektedir. Bu konuda ben bir iki pratik tedbir düşünüyorum. Bunları daha evvel de sanayi adına Hükümete sunmuşumdur. Ama Hükümet nedense bir türlü halkın geçici de olsa hoşuna gitmeyecek tedbirleri almakta tereddüt gösteriyor, bilhassa Koalisyonlar. İnşallah önümüzde Koalisyon olmazsa cesaret gösterirler. Bu tedbirlerden bir tanesi ve mühimi Türk endüstrisinin pazar günleri çalıştırılmasıdır. Türk sanayi çoğunlukla 6 gün, azı da 5 gün çalışır. 7. gün boştur. Ancak sönmesi imkânsız devamlılık gerektiren fırın gibi endüstri hariç, Bulgaristan 7 gün çalışır. Bir çok ülkeler bunu denemiştir. Ama Türkiye'de pazar günü endüstri durur. Bu, yani $1 \text{ bölü } 7 = \% 15$ eder. Bilirsiniz voltaj da patlayacak kadar «transyon» altındadır. Bunu Hükümetlere teklif ettiğimiz zaman çeşitli mazaretler bulurlar. Bürokrasi tembellik gösterir, başımdan geçmiştir. İETT «pazar günü ben memurlarımı, işçilerimi çalıştıramam» der. Sendikalar direnir. «Pazar günü tatıldır, kanuna göre duble yövmiye isteriz» der. Biz deriz ki pazaralışın çarşamba dınlensin, Perşembe dınlensin ve bunu bir rotasyon haline getirip herkes yapıyor, uzatmayın bu işi. Türkiye'de derhal yapılabilecek $\% 15$ elektrik tasarrufu imkânı vardır, pazar günü bizi çalıştırarak. İkincisi belki yüzdesi az ama sadece tasarruf yönü değil, pisliğiyle, polüsyonu ile, geriliğiyle Türkiyeyi kirleten neon reklâm sorunudur. Batı Avrupada artık caddeye çıkan neon reklâm yasaklanmıştır, çoktandır. Türkiye'de ruhsatlı ve ruhsatsız ve devamlı döviz hazinesine yük olan, hiç bir işe de yaradığına inanmadığım, çünkü birbirine müstesem düşen binlerce reklâm birbirini nötrale ediyor ve anarşi halinde bütün ekipmanı ile enerjisi ile $\% 1.5$ tahmin ederler bu reklamcılığı. Hulâsa bunu batılı şekilde ıslan etmek ve bundan $\% 1-1.5$ kadar bir tasarruf sağlamak mümkündür. Teferruata girmek istemiyorum. Işık tüketimini teşvik eden değil malesef ışık ve benzeri mutfak aletlerini tasarrufa itecek bir politika, elektrik politikası, fatura politikası gütmeye zamanındayız da. Bu 5-10 sene Türkiyenin başında kalacak. Daha eksremistler, daha ileri gidenler bu enerji kousunda, petrolün, benzinin bilhassa büyük şehirlerde belli kriterlerle vesikalandırılmasını, şehre araba sokulup sokulmamasını münakaşa edecek kadar da ileri gidiyorlar. Bunu şahsi fikrim olarak söylemiyorum, ama 1 milyarlık bir döviz harcayan bu zavalılı Hazine de...

HATİBOĞLU : Efendim müsaade ederseniz ben onu düzelteyim. O kesinlikle bu sene 1 milyar 300 milyon dolar olacak.

STYSAL : Teşekkür ederim hocam bu bilgiye. Hulâsa enerji konusuna kısa vadede sınırlıyım. Hidroelektrik santraller meyvasını uzun zamanda verecek meselelerdir. Ama aptalca yaptığımız hatalardan dönmenin günüdür. Bulgaristan

kelle başına 16 kere enerji tüketiyor. Pazar günü endüstrisini çalıştırıyor. Ve bize Edirne'den ceryan satıyor. Biz Ferit Melen beye söyledik. Bendeniz sanayi odası başkanı olarak gittim. «Pazar günü bizi çalıştırın» dedim. İETT'ye soruldu. İETT «biz çalışmayız» dedi. Sendikalara gitti. Pazar günü çift yövmiye. Çarşamba günü dinlen dedik. Beyefendiler bu komediden vazgeçmek gerekir. Onu geçtim.

ERSOY : Petrol fiyatını artırmak zaten bir zaruret olduğuna göre vesikanın yerini tutar mı diye soracaktım, sayın Soysal. Yoksa hem o hem o mu?

SOYSAL : Ben vesikayı bugün önermiyorum. Ama hayır bunu bu kadar önerecek kadar ileri gidenler de var dedim. Ben meselâ şehirlerin bu bunalımında belki metro yapılana kadar belli sınırdan şehir sınırından içeri otomobil girmesine karşıyım. Bunu benzin tasarrufuyla söylemiyorum. Şehirlerin selâmeti için çaresiz görüyorum. Şimdi burada trafikten bahsetmeyelim. Günde 100 den fazla araba İstanbul trafiğine giriyor. Herkes bunalım içinde, bir çıkmazın içindeyiz. Topkapı bir taraftan hudut, Bebek bir taraftan hudutsa, meselâ bunun içine özel arabanın girmesini yasaklarsa özel arabacı olarak ben bu kararın yanındayım. Ama bunu uzun boylu tartışalım. Şimdi, mali tedbirlere geliyorum. Sayın hocamın aylardır, yıllardır, diğer hocaların da önerdikleri devalüasyon meselesini hiç tartışmam. Geç kalıyorlar. Bu tek çare de değildir. Onda da sizle beraberim. Ama bunu yapmalı. Yine arkadaşlarıma katılarak diyorum ki bu devalüasyon donuk bir şey olmamalı. Türkiye'de ihracatı teşvik edecek yani gerçek kurla, spekülâtif kur arasında gerçeğin lehine ihracatı teşvik edecek sık sık ayarlamalarla kur politikası güdülmelidir Türkiye'de. Şimdi burada mali tedbir sayarsanız benzinin fiyatını AP'nin yemininden kurtarıp yerine oturtmak lâzım. Biz benzine zam yapmayız diyen bir parti dünyaya 1 milyar 300 milyon doları ödeyip 600 milyon dolarlık belki hasıla yapıyor. Bulgar TIR kamyonlarına burada sübvansiyon yapıyor. Bunu derhal, gerçeğe, hakiki yerine oturtmak lâzım. Yani fiyatı yükseltmek... Vergi konusunda kısa vadede hemen tedbirler alınabilir. Sayın Aysan ona temas etti. Üçüncü bir kısa vade başlığım KİT'ler konusudur. Kamu iktisadi teşebbüsleri. Kamu iktisadi teşebbüslerinin enflasyona ve bütçelerimize getirdikleri yükler artık haddini aşmıştır. Bunların belki ıslah edilmeleri uzun vade ister. Ama fiyat politikalarının gerçeğe uydurulmasında kaçınılmaz zaruret vardır. Hiç olmazsa yük olmaktan kurtarılmalıdır. Bu vesileyle Kamu İktisadi Teşebbüslerinin memleketin ekonomisine bir başka yönden ne kadar ağır yük olduklarını bu hafta elime geçen bir vesikadan söyleyeceğim. İmalâtçı, sanayici, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin maliyetleri içinde emeğin oranı 1975'te % 46,4 e çıkmış. Bu aktarmayı da Ankara'dan yapıyorum. Ortalamayı da Makina Kimya, Sümerbank, Çimento, Türkiye Demir, SEKA gibi baş kuruluşlardan oluşturmuşlar. 1974-75 yılı işçi ücretlerinin çok patladığı yıl değildir. 1976'da daha hızlı patlamıştır. Rahatlıkla söyleyebilirim ki, endüstride emeğin maliyeti % 50 ye çıkmıştır. Dünyada bu oran yoktur. Gelelim ulaştırma ve servis sektörüne: Ulaştırımda bu oran 1975 yılında % 64,2 imiş. 1976'da rahatlıkla % 70'dir. Ekstrem kuruluş da, sürpriz kuruluş da yahut, en uçta Denizcilik Bankasıdır. Denizcilik Bankasında emeğin üretilen maliyetteki oranı yine 1975'de % 78,7-80... Beyefendiler belli birkaç yüz bin insanı yaşatmak için milli ekonomiye bu kadar tasallut edilmez. Ve gerçeklerden bu kadar uzaklaşıp «efendim emeğin maliyeti Türk sanayiide % 20» imiş gibi safsatlarda bulunulmaz. Bu, Başbakanlık Murakabe Heyetinin meclis komisyonuna verdiği rakkamlardan devşirilmiş rakkamdır. Bu sorumsuz gidiş Türk ekonomisini buralara kadar getirmiştir. KİT'lerin yalnız fiyat politikasını güne uydurmak çok kısa

sürede bir solüsyondur. Arkadan bu talan devam edecektir. Talan diyorum. Hiç tereddüt atmeden söylüyorum; % 80 ini emeğe ödeyen bir işletme dünyada yoktur. Bir değer üretilmez burada. Ne vardır bana söyleyiniz. Ulaştırma ise, geminin maliyeti yok mudur? Geminin amortismanı yok mu? Bürosu yok mudur? İkmali yok mudur? Akaryakıtı nerededir bunun? Eğer matlup 300 bin işçimizi belli iktisadi teşebbüslerden geçindirmek ise rejimin adını koymak lâzım. Buna da böylece bu kadar üzülerək temas ediyorum. Geliyorum, sözümü bitirmek için de dış ticarete dönük acele tedbirlere... Dış ticaretten mucize beklemek mümkün değil. Başında da söyledim. Ama hovardalığın ve israfın önüne geçecek tedbirleri hemen yeni Hükümet alacaktır. Almaya mecburdur. Bunlar kuşkusuz otoriter rejimlerin katı tedbirleri değil, dış ticaret rejimi içinde rejimin yapısı içinde ve vergi araçları ile alınması gereken tedbirlerdir. İhracatta teşviki Sayın Hocamın da söylediği gibi öncelikle savunuyorum. Sanayi kurmada da ve sanayi işletmede de dövize yük olan sanayiı lâfta bırakmaya ve hemen ciddi tedbirler alınması gereğine inanıyorum. Nihayet dış ticaret açığı için görünebilir tek yol olarak dış yardımlarla kredileri görüyorum kısa vadede. Başka hiçbir şey aklıma gelmiyor. Burada yeni Hükümetimiz yabancı sermaye ve dış krediler hakkında komplekslerini bırakıp akıllı tedbirleri alabilir. Sadece Ortak Pazardaki müstakbel ortaklığımızdan değil Ortak Pazar dışındaki büyük finans kuruluşlarından Hükümet durmadan ciddi krediler almalı. Uzun vade ile ve DÇM'leri unutarak devlet kontrolü altında Türk ekonomisine enjekte etmelidir. Teşekkür ederim.

ERSOY : Efendim acaba Sayın Gönensay neler eklemek isterler?

GÖNENSAY : Benim görüşüme göre de iktidara gelecek yeni Hükümetin önündeki vahim ve âcil problemler benden önceki meslekdaşlarımin belirttiği problemlerdir. Ben de vurgulamak için ayrıca belirteyim. Bunlar enflasyon ve dış ödemeler dengesi problemleridir, en vahim, en âcil problemler olarak. Yalnız benden evvel konuşan arkadaşlarımdan bir konuda biraz ayrılıyorum; Kısa vadeli ve uzun vadeli tedbirler diye ayırmak istemiyorum, Hükümetin önünde olacak problemleri. Çünkü bu zikrettikleri enflasyon ve dış ödemeler dengesi problemi aslında kısa vadede kolaylıkla halledilemeyecek problemlerdir, bugün ulaştığı boyutları göz önünde bulundurursak. Bu bakımdan aslında bunların üstesinden gelmek ve bunları bir çözüme ulaştırmak iktidara gelecek olan Hükümetin önündeki birkaç sene bütün çabasını teksif etmesi gereken problemlerdir. Onun için bunları ben aynı zamanda uzun vadeli problemler olarak da görüyorum ve Hükümetin bütün çabasını, bütün gayretini teksif etmesi gereken problemler olarak görüyorum. O kadarki, bunlara ikinci derecede ehemmiyet vererek kendi bazı felsefi görüşlerini tatbik etmeye kalkacak Hükümet Türk ekonomisini çok ciddi sorunlarla karşı karşıya getirecektir. Hangi Hükümet olursa olsun en yüksek ehemmiyeti bu problemlere vermeli ve bunları çözebilmek için 2-3 senesini harcamaya razı olmalıdır, başka herhangi bir şey düşünmeden. Enflasyon konusunda evvelâ ne gibi tedbirler gerekir, onu belirteyim: Benim kanıma göre, bu enflasyonu durdurmak ancak 3-4 sene içersinde mümkün olabilir. Çünkü, unutmamamız lâzım ki, enflasyon ve dış ödemeler problemlerimizi hallederken aynı zamanda ülkede muayyen, normal bir büyüme hızını da birlikte sağlamamız lâzım. Ekonomiyi bir krize sürüklemememiz lâzım ve işsizlik problemini de göz önünde bulundurmamız lâzım. Onun için benim düşünceme göre, ancak 3-4 senelik bir ufka yayılmış bir istikrar programı enflasyonu durdurabilir. Bunun yapılması için de 3-4 sene sonra veya 2-3 sene sonra

enflasyonu % 10'un altına indirecek hedefler seçilmeli ve bu hedeflere uyan para arzı artışları plânlanmalıdır. Parasal genişleme hedefleri başlangıçta saptanmalıdır. Yani her sene aşağı yukarı %3, %4 azaltacak enflasyonu, demek ki; önümüzdeki sene enflasyonun ne olacağını, aşağı yukarı ne olması gerektiğini planlayacak, normal olarak büyüme hızının da ne olduğunu planlayacak. Büyüme hızını da kattığımız zaman, büyüme hızını ve enflasyon oranını beraber aldığımız zaman bize muayyen, maksimum bir parasal genişleme hedefi verecek. Ondan sonra bu parasal genişlemenin ne miktarının özel sektöre akacağını da planlayacağız. Çünkü özel sektörü, üretici sektörü de durdurmamak, Sayın Mustafa Aysan'ın da belirttiği gibi bir finans krizine sürüklememek lazım. Bundan sonra bize arta kalan bir miktar olacak. Bu da kamu kesiminin finansman ihtiyacı olacak. Hükümetin, bütçelerini bunları belirledikten sonra yapması lazım. Bütçeden başlayarak değil. Bu parasal hedefi saptadıktan, sonra. Kamu harcamalarının çerçevesini, bütçenin çerçevesini bu çizmiş olacak. Ve kamu borçlanmasının da çerçevesini çizmiş olacak, bu, aynı zamanda.

AYSAN : Bu hesapları yapacak Hükümeti bulsak...

GÖNENSAY : Başka türlü bunun bir çaresi bulunacağını zannetmiyorum. Enflasyonla ilgili ikinci mesele şu: Tabii enflasyonu bu şekilde tedricen bile durdurmuş olsa, bazı kesimlerin reel anlamda, gerçek anlamda bir tasarruf yapmaları lazım gelecektir. Veyahut ta gelirlerini tahmin ettikleri surette hiç olmazsa asgariden aynı nisbi süratte arttıramamaları icap edecektir. O zaman da hangi kesime yükleyeceğiz, bu enflasyonu frenlerken, bu frenlemenin yükünü hangi kesim çekecek sorusu da karşımıza çıkıyor. Aynı zamanda işsizlik sorunumuz olduğu için büyüme hızını aksatmamız tehlikeli olduğu için bu yükü üretici sektöre yükleyemeyiz. Sabit gelirli kesimin üzerine de yükleyemeyiz. Çünkü onlar zaten şimdiye kadar kâfi derecede yükü almışlardır. Gelir Vergileri progresivitesini zaten kaybetmiştir, enflasyonla birlikte. Aşağı yukarı herkes %60 vergi oranına gelmiş dayanmıştır. Gelir vergilerinde de herhangi birşey yapamayız. Yani bu kesimin üzerine de yükleyemeyiz. Benim görüşüme göre yükleyeceğiz, ya da yükleneceğimiz tek kesim olarak kamu kesiminin israfları, kamu kesiminin kaynak tüketimi vardır. Bu enflasyonu durdururken, kamu kesiminin harcamalarını, kamu kesiminin israfını büyük ölçüde kıstamak ve yükü bu sektörün verimsiz kısmına yükleyerek yapmak lazımdır. Benim için tek çıkar yol bu gözüküyor. Sayın Ertuğrul Soysal da verdiği bazı misallerle, rakamlarla bunu kanıtlamış oldu. Zaten biraz evvel söylediğimde, muayyen bir enflasyon oranını elde etmek için parasal genişleme hedeflerinden hareket edeceğimiz zaman zaten bize kamu kesiminin harcama sınırlarını verecektir bu. O harcama sınırları zaten bize kamu kesiminde çok büyük ölçüde bir tasarruf ihtiyacı olduğunu gösterecektir. Ve bu tasarrufu muhakkak yapmak lazımdır. Ancak belki kamu kesiminin acil ve gerekli alt yapı yatırımlarına teksif etmesi lazımdır. Harcamalarını; onun dışında Sayın Ertuğrul Soysal'ın verdiği misallerle benzer kaynak israf eden sektörleri çok büyük ölçüde kısıtlamak, sınırlamak ve tasarrufa götürmek lazımdır. Akla başka birşey daha gelebilir. Öneriler. Bu da klâsik bir tedbirdir. Acaba tüketime bazı vergiler konabilir mi? Lüks tüketime bazı vergiler konabilir mi? Konabilir. Ama Türkiyede lüks tüketim dediğiniz zaman lüks tüketime koyduğunuz vergilerle ne elde edeceksiniz? Çünkü, aslında önümüzdeki problemin boyutları içerisinde marjinal kalacaktır bu tedbirler ve bu lüks tüketimde daha aşağı kademelere doğru inmeğe başladığımız zaman dayanıklı tüketim mallarına vergi koyarsanız biraz evvel zaten sonuna kadar ezilmiş olan, enflasyonunun gerçek yükünü çekmiş olan tabakaya yüklemeye

başlayacaksınız, tekrar bu yükü. Yapamazsınız. Aynı zamanda üretimi, büyüme hızını düşürürsünüz. İşsizliğe yol açarsınız. Onun için, lüks tüketimin ne olduğu belirlenirse, belki lüks tüketime vergiler konabilir. Fakat bunun çok marjinal etkisi olacağı zannediyorum. Geçerli bir tedbir değildir Türkiye'de. Onun altına inerek meselâ dayanıklı tüketim mallarına vergiler koyduğunuz zaman hiç olmazsa bunları ihracata yöneltmeniz lâzım. Yani iç tüketime vergi koyduğunuz zaman istihsalı düşürmeden bilâkis istihsalı artırarak bunları ihracata kanallandırmazsanız belki o bir çıkar yol olur. Fakat yine içerideki kesime büyük bir yük yüklemiş olursunuz. Lüzumsuz ve gereksiz bir yük yüklemiş olursunuz. Ben onun için bunun bir çıkar yol olduğunu zannetmiyorum. Ödemeler dengesi meselesine gelince, şüphesiz ödemeler dengesinin en önemli çaresi devalüasyondur. Oldukça yüksek oranlı bir devalüasyondur.

HATİBOĞLU : Acaba yüzde kaç düşünüyorsunuz, Sayın Gönensay?

GÖNENSAY : % 30 civarında düşünüyorum. Yani dolar = 24 TL. Bunun, aşağı yukarı gerekli olanı sağlayacağı kanaatindeyim. Zaten bu, takriben % 30 civarında bir devalüasyon oluyor. Yalnız Sayın Soysalın da belirttiği gibi devalüasyonun bir kere yapıp orada kalması işi halletmez. Kaynakları ve özellikle sanayi mamülleri üretimini ihracata yöneltmek için kur'un devamlı olarak nisbi fiyat değerini dünyadaki ve Türkiye'deki fiyat değerini takip etmesi ve gerektiğinde sık sık ayarlanması ve sanayicinin, ihracata yönelecek olan, ihracata yatırım yapacak olan sanayicinin de bunu evvelden bilmesi ve buna güvenmesi lâzım. Aksi takdirde bir defalık bir kur ayarlaması meseleyi halletmez. Bunun tabii çeşitli yolları vardır. Onların ayrıntılarına girmeyelim şimdi. Fakat kur'un devamlı olarak gerçekçi olmasını sağlayacak çok çeşitli alternatifler vardır, denenmiştir, dış ülkelerde.

AYSAN : Dalgalanmaya birakamaz mıyız bunu...

GÖNENSAY : Türkiye'de zor bu. Belki bir kısmını meselâ ihracat gelirlerinin, ihracatçı gelirinin bir kısmının serbest piyasada satılması doğrudan doğruya ithalâtçıya - gibi kısmi bir dalgalı kur düşünülebilir. Fakat bunun oldukça ciddi ve ayrıntılarıyla düşünerek plânlamak lâzım. Şimdi çok genel bazı şeyler söylemek istemiyorum bu konuda. Bir de bunlarla bağlı olarak, gene devalüasyonla ve enflasyonla bağlı olarak bunlardan aciliyet bakımından biraz daha ikinci derecede, fakat yine çok çok önemli olan Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini bir düzene sokmak meselesi var ve bunun da ajandasında ilk olarak Avrupa Ortak Pazarı meselesi var. Burada da zannediyorum ki, en çok önem verilmesi gereken şey yabancı sermaye konusu. Çünkü zaten enflasyonu durdurmak için içeride bir takım kuşak sıkma çabalarında bulunacağız. Tasarruflar zaten yetersiz. Bütün bunları yaparken büyüme hızının da duraklamasını istemiyoruz. İç tasarruf yetersizliğimiz var. Bu bakımdan yabancı sermaye çok kritik önemi haizdir. Böyle bir devrede böyle bir stabilizasyon programı içerisinde yabancı sermayenin hem ödemeler dengesine yapacağı olumlu etki, hem içerideki tasarrufları ve yatırımları artırıcı etkisi bakımından çok kritik önemi vardır. Burada da çok daha açık, net bir politika takip etmek lâzım olduğuna inanıyorum. Bununla beraber tabii uzun vadeli, plânlı borç almak, uzun vadeli kredi piyasalarına daha akıllıca girerek borç temin etmek; Bunu da yabancı sermayenin bir parçası olarak görüyorum. Ortak Pazar meselesiyle de ilgili bu yabancı sermaye meselesi. Yine Ortak Pazara şu veya bu şekilde entegre olacaksak daha evvel de bu toplantılarımızda burada belirttiğimiz gibi bu entegrasyonun en

önemli ve ilk aşamasından biri gene zannediyorum ki, yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesi ve yerli sermaye ile ortaklaşa girişimlerde bulunmasıdır. Ortak Pazara girmeden evvel ekonomimizi koruduğumuz süre içerisinde, yabancı sermayenin yerli sermayeye ortaklığından bazı sanayilerin verimli bir şekilde en üstün teknolojiyle kurulması lâzımkı, Ortak Pazara açıldığımız zaman rekabet edebilmek gücümüz olsun. Onun için yabancı sermayeyi hem enflasyon problemimiz bakımından, dış ödemeler dengesi problemimiz bakımından ve dış ekonomik ilişkilerimiz bakımından da kritik önemi haiz olarak görüyorum. Ve içerisindeki stabilizasyon tedbirlerimize de yardım edecek, o tedbirleri daha kolaylıkla alıp yürütmemize yardımcı olacak bir faktör olarak görüyorum.

AYSAN : Ama Ortak Pazara girmenin ilk adımı, daha ondan da önce gelen adımı bu dalgalı kur, konvertibilitite gibi şeyleri düşünmek değil mi?

GÖNENSAY : Şart değil..

AYSAN : Şart mı? Niye, hiç ülke var mı bizim gibi?

GÖNENSAY : Yani AET'ye tam üye olduğumuz süreyi düşünüyorsunuz. 22 yıllık devrenin sonunu düşünüyorsunuz. O zaman şüphesiz tabii. Ama acil problemlerimiz arasında dalgalı kuru ben şu anda bugün şu masanın etrafında tam ayrıntılarıyla nasıl olabileceğini düşünemiyorum. Kısmen belki, kısmi olarak kullanılabilir. Fakat sık sık para ayarlamaları da bir yerde aynı maksadı temin eder. Yani o çok daha uzun vadeli bir problemimiz. Şüphesiz o zaman geldiğinde konvertibilitenin olması gerekecektir. Ama daha onu...

AYSAN : Yani sordum, şimdiden ne yapabiliriz? O tarafa gideceksek. Mademki parayı ayarlıyacağız. Şimdiden yapılacak işler var mı?

GÖNENSAY : Sayın Aysan, önemli konu. Fakat öbür konular o kadar acil ki, dalgalı kura gitmeden de halledebileceğimiz problemler var. Ben şu anda dalgalı kuru düşünemiyorum. Çok daha acillerini düşünüyorum.

ERSOY : Sayın Hatiboğlu, sizin görüşlerinizi rica edeyim. Bu arada ben bir noktayı da işğa kavuşturmanızı istirham edeceğim. Şimdi tedbirler sayılıyor ve içinde bulunduğumuz ekonomik durum o kadar acil tedbir ihtiyacı gösteriyor ki, hemen dikkatimizi o noktalar üzerinde, hemen yapılmalı noktaları üzerinde teksif ediyoruz. Zannedirim bunun kadar önemli bir diğer konu da ekonomimizin genel ve kronik yetersizliğidir. Bunu şöyle açmak mümkün. Belli, bizim ithalâtımızın 6 milyar dolara zaten vardığı, ihracatımız 2 milyarlar. Ve bu ikisi arasındaki köprüyü nasıl kuracağız, meselesi bizim bu konuşmalarımızın ve endişelerimizin konusu oluyor. Ama, bu köprüyü bugün için kurmak ve bugünün acil problemini halletmek kadar, ileride ve devamlı olarak bu muvazeneyi bulmak da önemli. Yani köprüyü şimdi yabancı sermaye, dış krediler, işte birtakım ithalât kısıntıları, ihracatı teşvik tedbirleri ile kuralım. Evet, fakat bütünüyle bir yetersizlik var ekonomide. Bütünüyle bir dengesizlik var. Bu, meselâ bizim büyüme hızını yüksek seçmiş olmamızdan mı? Artık bundan sonra bu hızla gitmemizin olanaksız görüldüğü görüşüne katılır mısınız? Daha ileride de bu dengesizliklerin çıkmaması için neyi yapmalıyız? Yani daha uzun vadeli tedbirleri karşımıza koyup plâni orada makro açıda çizdikten sonra ara mesafeyi hangi acil tedbirlerle alalım diye belki böyle biraz daha perspektifi genişletmek faydalı olabilir diye düşünürüm...

HATİBOĞLU : Efendim bu sorunuzdan sonra üç konuyu ele almak istiyorum. Bu soruyu sormadan önce konuşmalarımı iki noktada toplamak istiyordum.

Fakat bu sorunuzdan sonra üç noktaya geliyorum. Birinci konu: Muhterem meslektaşlarının görüşlerine tümüyle katılıyorum. Büyük ölçüde... O tedbirlerin ekonomide alınması gereklidir. Ayrıca onlara bazı ilâvelerde bulunmak istiyorum. İkinci konu: Bu tedbirler konusunda arkadaşlarımla bir tartışma yapmak istiyorum. Üçüncüsü de sorduğunuz soruyu cevaplandırmaya geleceğim... Ben arkadaşlarımla bütün söylediklerine katılıyorum. Ek olarak dört tedbiri ben düşünebiliyorum: Bunlardan bir tanesi dış seyahatlerin, hacı-hoca, hatta iş seyahatlarının kat'i olarak kesilmesi gerektiği görüşündeyim. Türkiye gibi batıya açılmış bir ülkede bu iş nasıl yapılır. Yapılabilirliği nasıl ne kadar vardır, onu bilmiyorum. Fakat ben şu kadar hesap etmek istiyorum. Dış seyahatlerin Türkiye ekonomisine yılda 700-800 milyon dolarlık bir maliyeti vardır. Bu 700-800 milyon dolarlık maliyetin 100-200 milyona indirilmesi ve 500-600 milyon dolar burada tasarruf yapma olanağı benim kanaatimce vardır. Kesinlikle, istesek de istememek de bu olacaktır bir kere. Bu birinciye ilâve etmek istediğim nokta, yani hacısı da gitmeyecek, hocası da... Hiç kimse gitmeyecek. Kesinlikle bu şartlarda mümkün değil. Bunların ekonomiyeye maliyeti çok yüksektir. İkincisi; temel malların fiyatlarının yeniden tespiti konusu daha önce görüldü. Fakat buna bir iki noktayı daha ilâve etmek istiyorum. Meselâ benzinin, fuel-oil'in v. s. bütün bunlar konuşuldu. Fakat mesele orada da bitmiyor. Meselâ Türkiye'de büyük bir kâğıt rezaleti vardır. Korkunç bir ziyan vardır. Türkiye'de 150 kuruşa 18 sayfalık, 16 sayfalık gazeteler satılır. Tabii bu kâğıt fiyatında daha fazla sayfaya nasıl çıkmıyor ben ona şaşıyorum. Bunun gibi Türkiye'de kömür fiyatları, bildiğim kadarıyla kok kömürü fiyatları dört seneden beri hiç dokunulmamıştır. Bunun gibi birçok temel malların fiyatı. Gübreye dokunmuyorum. Gübreyi ucuz versinler. Fakat onun haricinde birçok temel malların fiyatı, benzin gibi muhakkak ki ele alınmalıdır. Bunu da kısa geçiyorum. Efendim üçüncü noktayı söyleyecektim, fakat sizin sorduğunuz suale giriyor. Benim görüşüm odur ki, Türkiye'de gelir hızının esaslı surette düşürülmesi gerekmektedir. Zaten 1950 ile 1976 arasında Türkiye'nin kalkınma hızının % 6,4 civarında olduğunu biliyoruz. Aslında Türkiye'nin ekonomisinin % 6,4 ile kalkınmaya tahammülü yokmuş. Biz bunu esasında yapmamalıymışız, 26-27 seneden beri. Bunun kefaretni ödeyeceğiz şimdi. O bakımdan bundan sonraki kalkınma hızının benim kanaatime göre % 3 le % 4 civarlarında bir yerlerde tutulması lâzımgelir. Bununla bu problemler arasında ne gibi bir ilişki vardır diyeceksiniz. Çok büyük ilişkiler vardır. Ona sırası geldiği yerde temas etmeye gayret edeceğim. Dördüncü bir nokta; Sayın Aysan'ın değindiği bir konuyu biraz genişletmek, geliştirmek istiyorum. Faizin artık Türk ekonomisinde şu veya bu şekilde kullanılması gerekmektedir. Tabii indeksli tahvil görünüşte çok cazip bir fikir. Evvelce Sayın Aysan'a ben hak vermezdim. Galiba ona şimdi hak veriyorum. Ama bunun tabii birçok pratik problemleri olacaktır. Onu nasıl halledeceğiz? O pratik problemleri hem ortadan kaldıran hem de indeksli tahvilin yapacağı fonksiyonları verebilen faiz haddinin birazcık daha rahatlaştırılması. % 25 — % 50 faiz oranlarında tahvil çıkarılması, mevduat faiz oranlarının % 15 — % 17 lere çıkarılmasına müsaade verilmesi belki de bir alternatif olarak düşünülebilir. Şimdi ilâve etmek istediğim noktalar bunlar. Gelelim tartışma konusuna: Kıymetli meslektaşlarının görüşlerini almak istiyorum. Şimdiye kadar sayılan tedbirleri alacağız. Alınabilir mi? alınmaz mı? Alınması nasıl mümkündür? O konuyu görüşmemiz lâzımgeler. Benim kanaatime göre seçimleri şu veya bu parti, hatta 230-240 milletvekili çıkaracak kadar rey alarak kazansa dahi bu sevimsiz tedbirleri alma olanağı benim ka-

naatimce son derece az. Daima karşısındaki kuvvetli muhalefet onları yıpratmaktadır. Ve çok önemli sosyal huzursuzluklar çıkaracaktır ki, hangi parti kazanırsa kazansın, o bakımdan ben tek bir olanak görüyorum; eğer Türkiye demokrasi içinde yaşamak istiyorsa bu da AP ve CHP nin koalisyonudur. Belki bu ikisi koalisyon yaptığı takdirde bu sevimsiz tedbirleri bir derecede alma olanağı vardır. Fakat şimdi esas meseleyi ben ekonomik olarak tartışmak istedim. O da şu: Burada ortaya atılan görüşler aşağı yukarı uzun zamandan beri hep konuştuğumuz şeyler. Fakat, alınacak tedbirlerin yavaş yavaş, ekonomiyi zedeleden belli bir süre içinde alınması olanağının tartışılması ki, o şekilde teklif ediliyor. Meselâ deniliyor ki, dolar eğer 24 liraya çıkarılırsa işte böylece yavaş yavaş ekonomiyi işletiriz. Veyahut da deniliyor ki, enflasyonu birden bire durdurmayı da 3-4 senelik perspektifle durduracak tedbirler alabiliriz. Bütün bunlar teorik olarak doğrudur. Fakat 1958 senesindeki hadiseleri de düşünmemiz gerekmektedir. 1958 senesinde o zamanın Hükümeti son derecede makul ve bugünkü düşündüğümüz tedbirlerin bir nevi yavrucuğu olabilecek, ekonomiyi bunlar kadar da rahatsız edemeyecek tedbirleri almış, fakat bu tedbirlerden hemencecik dönmüştür. Bakıyorsunuz ki, 1-1,5 sene sonra o tedbirlerden eser dahi kalmamıştır. Bana öyle geliyor ki, yavaş yavaş bu tedbirleri getirirsek, yani meselâ doları 24 liraya çıkarırsak onun arkasından öyle bir enflasyon gelecek ki, yahut da enflasyon oranını durdurduğumuz takdirde bir parça zedelenmiş olan müesseseler «Birazcık daha açın musluğu da biraz daha düzeltelim», şeklinde öyle şeyler söyleyecekler ki, o yavaş yavaş alınan tedbirlerin hemen tepkisi görülecek ve hemen onları değiştirme yönünde yeni bir program ortaya çıkacaktır. Yani Türkiye bugünkü durumuna çok kısa süre içinde, tekrar gelecektir. 1958 den 1970 e 12 senede geldik, halbuki 1970 den 1977 ye 7 sene sonra geldik. 1977 de bu tedbirleri aldığımıza göre 1-2 sene sonra aynı noktaya gelebiliriz. Onun için ben böyle olsun demiyorum. İkinci bir alternatifi daima düşünüyorum. Yavaş yavaş tedbir alacağımıza çok sert tedbirleri birden bire alacaksınız. Onlarla ekonomi çok büyük perişanlıklara düşecek. Her bakımdan problemler ortaya çıkacak, ama o problemler ekonominin sağlam kesimlerinin, sağlam sektörlerinin yaşamasına, sağlam olmayan sektörlerin çöküp gitmesine, ortadan kalkmasına neden olacak. Ekonomiye benim kanaatimce belki de bir şok lâzım olacak. Bir şok tedavisini yapalım, benim kanaatimce. Meselâ dolara 22 lira deniliyor. Çok işitiyoruz o sözleri. Doları 22 lira yapmak çok sıcak bir tavaya su dökmekten başka birşey değildir. Hiç faydası olmaz. Meselâ ben isterim ki, 35 lira olsun dolar. Ama benim düşündüğüm tedbirler içinde bunun meselâ kesinlikle 30 liralarda tespit edilmesi, enflasyonun bir iki senelik perspektifte değil de derhal kesinlikle durdurulması, Türkiye'de ortaya çıkacak olan 1 milyon kişilik işsizliğe müsaade edilmesi, fakat o işsizliğe karşı başka yollardan, Hükümet imkânlarıyla, iş adamları imkânlarıyla onları çalıştırmak için bir takım sübvansiyonlarda bulunulması, yani ben bu söylediklerimden de yüzde yüz emin değilim. Ama bu problemi artık konuşma zamanı gelmiştir. Yani şok mu yapacak ekonomiye, yoksa yavaş yavaş ekonomiyi bu tedbirlerle alıştırıp yürütmeye mi gayret edecek. Benim kanaatimce yavaş yavaş alıştırmanın çok önemli sakıncaları vardır. Bu tedbirleri alırsanız, fakat bunları değiştirme olanağı çok fazla vardır. Hemen değiştirebilirsiniz. Tabii ki şok verdikten sonra artık isterseniz de değiştiremezsiniz. Olan olmuştur. Bir milyon insan açığa kalmıştır. Bir çok endüstri, bir çok fabrika kapanmıştır. Bu şok tedbirlerinin arasında bir de meselâ kapıları büyük ölçüde dış sermayeye açmak, Ortak Pazarla münasebetleri büyük ölçüde geliştirmek de var.. Bütün bunlar çok zor şey-

ler tabii. Çok önemli zihniyet değişikliklerine ihtiyaç var. Ama benim kanaatimce bu konuyu da bir yerde tartışmakta fayda var. Bu tedbirler ekonomide her bakımdan büyük şoklar meydana getirecektir. Şimdi gelelim sorduğunuz soruya. Uzun vadede Türkiye'nin problemleri halledilebilir mi ve uzun vadede neler yapmak lazım gelmektedir? Benim kanaatimca Türkiye'nin geleceği için hiç de kötümser olmaya sebep yoktur. Türkiye'nin problemlerini hallotmek, çözmek olanakları vardır. Fakat Türkiye'nin problemlerinin bu hale getirilmesinden, bu kötü duruma getirilmesinden benim kanaatimca en az sorumlu olanlar şimdiki ve bundan önceki Hükümetlerdir. En büyük sorumlu Türkiye'nin eskarki umumiyesini, kamuoyunu yapan basındır, hemen onun yanında Türkiye'nin iktisat ulemasıdır. Kesinlikle Türkiye'yi nasıl eskiden din uleması bir takım hurafelerle uyutmuşsa, onlar da yanlış şeylerle uyutmuştur. Üçüncüsü, darılmasınlar, iş adamları ileriye katiiyen görmezler. Yarınki menfaatinden başka hiçbir şey düşünmezler. Bu kafayla iş adamları çok büyük sıkıntılarla karşı karşıya gelecektir. Dördüncüsü de Türkiye'yi bu hale getiren işçi sendikalarıdır. İşçi sendikaları da en büyük zararı göreceklerdir. En büyük zararı işçi sendikaları göreceklerdir. Türkiye ekonomisinin durumu böyle olduğuna göre, uzun vadede Türkiye ekonomisini nasıl kurtarmak mümkündür? Benim kanaatimce bunun imkânları vardır ve şu şekilde vardır: Şimdi Türkiye'nin tarımı geçen konuşmalarda da söylediğim gibi her yıl % 3,8 civarında bir artış gösterebilme olanağında. Bunlar, eski tecrübeler gösteriyor ki, eski yıllarda % 3,6-3,7 leri elde ettik ve son yıllarda onun üstüne çıkma olanağı var. Bir kere tarımımız için çok sağlam bir yere basıyoruz. En önemli tarafı Türkiye'nin bu. Türkiye ekonomisi demek kanaatimca Türkiye'nin tarımından başlar. Yalnız şunu da söylemek istiyorum. Yani Türkiye'nin ileriki yıllarda 7 yahut 8 milyar dolar olarak gördüğümüz ihracatının ancak 3 milyarını benim kanaatimca tarım verir. Yani illâ bütün ihracatını tarımdan beklemek lazımdır. Ama çok sağlam bir yere basıyoruz. Bir kere orada benim kanaatimce hiç problem yoktur. % 3,8 ile tarımı yürütebiliriz. Bunun üstünde tarımın üstüne gelen ve kalkınma hızını % 6,4 gibi yüksek rakama çıkaran tarım haricindeki kesimler vardır. Benim kanaatime göre, Türkiye'nin ekonomisini geçmiş olduğumuz 26-27 yılda tarım haricindeki kesimler yürütmüştür. Ve tarım buna uymuştur veya uymamıştır. İki tane ayrı kesim olarak Türkiye ekonomisi gelişmiştir, son 26-27 yılda. Bir yerde tarım vardır. Kendi haline bırakılmış, bir yerlerde yürüyor. Diğer tarafta onun haricinde onunla organik olarak hiçbir bağı düşünülmeyen ve bir takım himaye tedbirleriyle bir takım suni tedbirlerle yürütülen tarım haricindeki kesimler vardır. Benim teklif ettiğim, benim düşündüğüm hadise şudur: Tarım haricindeki kesimleri Türkiye'nin hayatını veren tarım ekonomisine bağlamak suretiyle. Yani tarım ekonomisini % 3,8 ile yürüteceksiniz ve tarım haricindeki kesimlerin yüzde kaç ile yürüyebileceğini düşüneceksiniz ve o seviyeye ineceksiniz. Halbuki bugüne kadar Türkiye'nin plânlamasını yapan gerek İktisadi Plânlama Teşkilâtı gerek bu konuda çok yetenekli yabancı iktisatçılar, meselâ son yıllarda Dünya Bankasının en yetenekli iktisatçıları tarımı ve tarımsal olmayan kesimleri birbirlerinden müstakil kesimler olarak düşünmüşler. Geçmiş trendlere bakarak her birisinin büyüme trendlerini hesap etmişler. İkisini bağlamadıkları için Türkiye ekonomisinin benim kanımca problemlerini uzaktan yakından görememişlerdir. Şimdi, bu durumda eğer tarımsal olmayan kesimleri tarım ekonomisine bağladığımız takdirde Türkiye ekonomisinin asıl ihracat kaynaklarını belirlemiş oluyorsunuz. Sayın Soysal'ın çok önemle değindiği bir nokta vardır. Fakat sayın meslekdaşım söylediklerini mantiki neticesine kadar götürmemiştir.

Benim kanaatımca Türkiye'nin yegane mukayeseli avantajı emek'tedir. Ve bu emeği de kesinlikle tarımda aramamak lâzımdır. Tarım emek kullanma imkânlarını yitirmiştir. Tarımda şu anda 9 milyon insan çalışıyor. 9 milyon insanın artacağını değil de önümüzdeki yıllarda ancak azalabileceğini düşünebiliriz. Bu kesinlikle böyledir. Şimdi Türkiye'nin mukayeseli avantajları tarım olmayan kesimlerde olduğuna göre, Türkiye'nin 1-2 sene içinde, 3 sene içinde 7 yahut 8 milyar dolar olarak düşündüğümüz ihracatının ancak 3 milyonunu, çok iyimser bir düşünceyle, tarımdan aldığımızı göre 4-5 milyar dolarını tarımsal olmayan kesiminden alacaksınız. Türkiye'nin çok büyük tabii kaynakları yok. Türkiye'nin çok büyük bir teknik geliştirme, oluşturma olanakları yok. Yani öyle bir ülke düşünün ki, öyle bir teknik geliştiriyor ki, o onu satacak dışarıya. Onu da satamıyorsunuz. Tabii kaynaklarımızı satamıyorsunuz. Ya da 3 milyarlık satıyorsunuz. Yani ziraatın % 3,8 hızla büyümesi ve onun büyük bir kısmının ihracatı. Şu halde Türkiye'nin yegane satabileceği şey emegidir. Tarım haricinde şu anda çalışan 6 milyon insan önümüzdeki yıllarda 7 veya 8 milyon insan. Onların emeğini satacaksınız. Onların emeğini satmak için, Sayın meslekdaşım Ertuğrul Soysal'ın da belirttiği gibi emeği onlardan ucuz alacaksınız. Halbuki Türkiye'nin politik yapısı, Türkiye'nin iş adamlarına vermiş olduğunuz çok büyük rantlar, kazançlar, Türkiye ekonomisindeki sendikalar, ücretlerin düşürülmesine olanak vermez. Halbuki şunu herkesin bilmesi gereklidir ki, Türkiye'nin yaşayabilmesi büyük ölçüde emeğini satabilmesindedir. Emeğin fiyatını yükselttiğiniz takdirde, yani Sayın Ertuğrul Soysal meseleyi bir yere gelince bıraktı. Ben oradan devam ediyorum, ihracatınızı emeğinizle yapacaksınız. O emek de tarımdaki emek olmayacaktır. Tarım % 3,8 değil de % 4 ile arttırdınız, her sene, ki çok büyük bir rakam. Şunu söyleyeyim ki, dünyadaki bu rakam % 2,5 tur. Ben % 2,5 u dünya tarımının çok daha ilerisine götürüyorum, % 4 e getiriyorum. % 4 le tarımı artırdığınız takdirde şimdi tarım ihracatı 1,5 milyar dolaylarında ise onu iki misline değil ya işte biraz işlenmiş tarım maddelerini de katıyorum, 3 milyara getiriyorum. Geride 5 milyar var. O 5 milyarı ister istemez, tarıma dayanmayan sanayiden satacaksınız. O da büyük ölçüde düşük ücretlerle olur. Halbuki bunu yapmadığınız takdirde Türkiye ekonomisinin yaşama olanaklarını ben kesinlikle görmüyorum. Bu da yapılmayacak bir şey değildir. Eğer Türkiye'de herkes böyle düşünürse, Türkiye'de Hükümetin böyle düşüncesine önemli değildir. Türkiye'de bu meseleleri ne ilim adamı konuşmuştur, ne iş adamı konuşmuştur. İş adamı konuşur, ücretler pahalı der, ama onun ücretlere pahalı demesinin sebebi birazcık daha para kazansın içindir. Yoksa ücretleri ucuzlatıp da onun ihracat yapması falan söz konusu değildir. Şimdiye kadar zaten yapmamıştır. Ücretleri çok düşük tuttuğunuz zaman iş adamının da havadan alması olduğu çok yüksek rantları, çok büyük rantları-ki onlar 10 milyarlarla ölçülür. Onların elinden almak lâzımdır. İşçi daha ucuza geldiği zaman da bazı işadamlarımızın gidip İsviçre'de şatolar almasına müsaade edecek bir ekonomik düzeni de kurmamak gerekmektedir. O bakımdan bunlar hallolunur. Hallolmanın da yegane yolunu ben bunda görüyorum. Teşekkür ederim.

ERSOY : Sayın Uras şimdi sizden rica edelim...

URAS : Ben alınacak tedbirlere değinmeden önce bazı temel verileri belirtmek istiyorum. Bir tanesi seçimden sonra gelecek iktidarın ilk işi Sayın Ertuğrul Soysal'ın değindiği gibi devlet otoritesini kurmak olacaktır. Devlet otoritesini kuramazsa, tedbirlerin hiçbirini zaten alamaz. İkinci önemli nokta, seçimden sonra gelecek Hükümetin, alacağı ekonomik tedbirlerin muhakkak yurt

içindeki sosyal sorunlarla, yurt dışındaki politik ilişkilerle bağlı olduğu bilincine varması lâzım gelir. Yani yurt içindeki sosyal dalgalanmalar ve yurt dışı ilişkileri düşünmeden hiçbir şekilde ekonomik meseleleri çözmeye imkân yoktur. Son zamanlarda yurt dışı siyasi ilişkilerimizin ekonomik konularda da baskılar yaratmış olması bunun çok güzel bir delilidir. Şimdi bu çerçeve içinde ben bir tehlike daha görüyorum. Türk ekonomisinde bugün bizim tartıştığımız sorunları biz çok eskiden beri tartışıyorduk. Ödemeler dengesinin kötüye gideceğini çok eskiden beri, iki yıldan beri söylüyoruz. Bu dergide hiç değilse. Fakat patlama noktasına gelinceye kadar meseleler dikkati çekmiyor. Şimdi ödemeler dengesi sorununun tek önemli sorun haline gelmesi paranın bitmesi nedeniyle oldu. Şimdi enflasyon da çok önemli bir sorun. Sayın Emre Gönensay'ın belirttiği gibi. Ama enflasyon, henüz sosyal patlama noktasına gelmediği için onun önemini farketmiyorlar ve benim endişem şudur ki, seçimden sonra işbaşına gelecek Hükümet bizim paket tedbir diye belirttiğimiz tedbirler içinden sadece bir sorunu seçecek, ödemeler dengesi sorununu. Ve ödemeler dengesi sorununa geçici çözümler arayarak gene işi yürütmeye çalışacak. Geçici çözümler ne olacak? Geçici çözüm olarak sadece bir devalüasyon yapacak. büyük oranda ve devalüasyona dayalı olarak uluslararası kuruluşlarla münasebetlerini sürdürüp durumu kısa süreli olarak kurtarmaya çalışacak. En büyük endişem budur. Türkiyede aklı erenlerin yahut ta bu konuları konuşanların önümüzdeki dönemde işbaşına gelecek Hükümetleri bu işin tehlikesine inandırmaya ve diğer sosyal patlamalara meydan vermeyecek paket tedbirleri bütünüyle uygulamanın geleğine inandırmaya çalışması lâzımdır. Ben «paket tedbir» diye özellikle ısrar ediyorum. Çünkü Türkiye'de bundan önceki uygulamada çok gördük. Türkiye her türlü tedbiri almıştır. Bizim burada münakaşa ettiğimiz tedbirlerin hepsi teker teker alınmıştır. Ama hepsi çok zamansız, çok zamanı olmayan dönemlerde ve teker teker alındığı için ekonomiye yarar yerine zarar getirmiştir. Şimdi bütün mesele bunların bir bütün halinde uygulanabilmesidir. Burada yine benim tartışmak istediğim daha önceki öneriler arasında bir nokta var: Bir yabancı iktisatçı da bu konuda benim dikkatimi çekti. Onun için açıklıyorum. Önümüzdeki dönemde acaba enflasyonu birden bire durdurmak fiyat artışlarını durdurmak ekonomi yönünden faydalı mı olur? Fiyat artışları, bir ölçüde enflasyon talebi azaltıcı bir faktör olarak duruyor ve önümüzdeki dönemde işbaşına gelecek Hükümetin alacağı bu paket tedbirlerinin hedefinin biri de talebi sınırlamak olmalı. Talebi sınırlarken belki bu enflasyondan da bir ölçüde yararlanmak gerekebilecek. Sayın Gönensay da belirttiler, enflasyonu birden bire durdurmanın da ekonomide ne büyük sarsıntılar meydana getirebileceğini bilemiyoruz. Şimdi yalnız enflasyonu durdurmak birşey olmasa gerek. Çünkü eğer bu paket tedbirler alınırsa, paket tedbirlerin hedefi zaten hovardalığa son vermek, kemerleri sıkmak politikası olacak. Bence paket tedbirler içinde ilk önce bir ekonomik fiyat politikası uygulamak Hükümetin ilk basta gelen amacı olmalıdır. Ekonomik fiyat politikası deyince ben bu fiyat politikası tabirinin içinde bir kere; paranın faizini kastediyorum. Faiz oranları yükseltilecektir. Kredi faiz, mevduat faizi, devlet tahvili faizi, özel sektör tahvili faizi. İki; Türk lirasının fiyatı ayarlanacaktır. İşte kur politikası, devalüasyon. Bu işte biraz dinamik bir politikaya taraftarım. Meselâ 24 olabilir, fakat 24 ün hemen yapılmasının Türkiye'de büyük sarsıntılar yapacağına kaniyim. Meselâ Türkiye'de bugün 18.5 dolayında mı dolaşıyor? bu tartışmaları yaptığımız günlerde. Herhalde bu, seçime kadar 19'a çıkar. Seçim sırasında 20 dolayındaki birşey iyidir seçimden sonra. Ondan sonraki dönemlerde de gelişmelere göre... Serbest piyasa fi-

yatının biraz üstünde tutulacak şekilde ayarlanabilir ki, böylece normal girişlerin resmi kanallardan olması sağlanabilmiş olsun. Aksi halde gayri resmi kanallara kayması her zaman mümkün olacaktır. Bu fiyat politikasında temel mal ve hizmetlerin de fiyatlarının tanzimi... Bunun içine enerji fiyatları, iktisadi devlet teşekküllerinin fiyatları v.s. hepsi giriyor. İkinci tedbir paketi muhakkak ki, mali konuda olacak; Maliye politikası. Maliye politikasının içinde bir kere herhalde daha programlı bir para arzı politikası. Merkez Bankası kredilerinde aynı şekilde Sayın Emre Gönensay'ın para arzı için önerdiği şekilde bir bölüşümün sağlanması ve hatta sınırlamanın konması; benim o konuda düşüncüm şudur: Merkez Bankasının kredi artışının ancak belli kısmının kamuya yönelebileceği şartını getirirsiniz. Özel sektöre vermeme yahut özel sektöre fazla açmama endişesiyle zaten o sınırlama otomatik olarak kullanılmış olur. Diğer önemli bir nokta İktisadi Devlet Teşekküllerinin finansman yükünün gene 1960 larda olduğu gibi cesur bir şekilde Merkez Bankasının sırtından bir kere daha alınması için bir teşebbüs yapılması, konsolide edilmesidir. Hiç olmazsa bundan sonraki marjinal artışlar önlenmiş olur. Diğer bir nokta; Önümüzdeki dönem Hazinesin paraya ihtiyacı olacak. Hazine bu parayı bir yerden bulmak zorunda. Bulma olanağını başka şekilde sağlamazsanız Merkez Bankasına tekrar yönelecek. Ben Hazinesin para ihtiyacının ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin işletme kredisi ihtiyaçlarının banka sistemiyle ilişkilendirilmesini öneriyorum. Ancak bu şekilde Hazine ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin kredi ihtiyacı karşılanmış olur. Çünkü şunu da bir gerçek olarak kabul etmek lâzım ki, bunlar ihtiyaçları olduğu için Merkez Bankasını zorluyorlar. Halbuki bunlar herhangi bir şekilde bir başka kaynaktan yararlanma olasılığına kavuşurlarsa, bu tip zorlamalar da ortadan kalkar. Bunlar detay gibi görünüyor, ama bence önemli şeyler. Ondan sonra bu iki konuda Hükümet sıkı bir programla devreye girebilirse, onun arkasından, orta dönemde vergi kanunlarında değişiklik yapmaya kadar ben kısa dönemde tek bir kanunla İşletme Vergisini bütün mallar üzerine getirmesine taraftarım. Temel tüketim malları hariç bütün mallara İşletme Vergisi konmasına ve bu İşletme Vergisinin de mal cinslerine göre farklılaştırılarak yaygın bir şekilde uygulanmasına taraftarım. Bu, hem tüketimi kısıcı hem de dengeli bir şekilde kısıcı imkânı sağlayabilir. Onun yanında çok göze batan bazı şeylerin kısa sürede vergilendirilmesi için bir takım şeyler yapılmasında yarar görüyorum. Burada belki benim söylediklerim Sayın Gönensay'ınki ile çelişecek, fakat otomobillerde, otomobil ağırlığına bağlı olarak — çok lüks otomobillerde çok hızlı şekilde yükselen — ve her otomobilin devri sırasında alınabilecek bir vergilendirme... Yerlilerde daha makul olsun, 1 milyonluk arabayı devreden adam da 500.000.— TL. alım vergisi versin. Yahut da vergi beyannamesini göstersiz. Kaç lira vergi verdiğini görelim. Bunlar benim kabaca önerilerim.

ERSOY : Teşekkür ederim Sayın Uras. Ben Sayın konuşmacıların görüşlerini büyük ölçüde iştirak ediyorum, şüphesiz. Birkaç konuyu da ben ortaya sürmek istiyorum. Belki onlar üzerinde de bir şeyler görüşme imkânı olur. Bunlardan birisi..,

AYSAN : Konuyu değiştiriyor musunuz?

ERSOY : Tedbirlerin tamamlanması açısından...

Mesela taban fiyat politikası üzerinde düşünülebilir. Yeni Hükümetin he-men karşılaşacağı konulardan biri. Hatta belki de mevcut Hükümet karşılaşacak, buğday fiyatlarının tespiti yönünden. Çok kısa olarak şu söylenebilir: Bizde malumdur ki, taban fiat politikası sosyal açıdan bir gelir transferi perspektifi

içersinde yürümektedir, öteden beri. Halbuki bunun menşesinde bazı mânsül nevilerinin teşviki gayesi vardır. Bu, yurt ihtiyacı için teşvik olabilir. İhracat gayesi için teşvik olabilir. Konulan asgari fiyatla garanti edilen fiyattır bu. O mahsulün belli miktarda yetiştirilmesi istenir. Ama bizde bu tersinden alınmıştır yıllardan beri. Daima mahsul ortaya çıktıktan sonra buna ne fiyat verelim diye düşünülür. Tabii bu o zaman her türlü spekülasyona hazır bir konu olur. Bir diğer konu toplu sözleşmelerdir. Düşünmez misinizki, artık son yıllarda çok sık önerilmiş olan, bilhassa İktisadi Devlet Teşekküllerinin toplu sözleşmelerini münferiden her bir İktisadi Devlet Teşekkülünün idaresi değil, fakat bu gaye ile teşekkül ettirecek merkezi ve bütün İktisadi Devlet Teşekkülleri için yetkili bir merkezi kuruluş yapsın, Sendikalarla. Böylece taraflar arasında bugün mevcut olan aşırı kuvvet dengesizliği bir miktar giderilmiş olsun. Ve belki o takdirde hiç olmazsa belli bir çizgide kalınması imkânları merkezi otorite veya onun koyacağı kurul tarafından sağlanmış olabilir. Şüphesiz istihsalın artırılması en temel konu oluyor. Bunda ben bir cümle söyliyeyim; tarımda yapılacak çok şey olduğuna kaniyim.. İhracat seferberliğinde, çok küçük bulunabilecek, ama pratikte benim faydalı olduğuna inandığım bazı şeyler var; Meselâ vergi iadeleri ihracatta fevkalâde değişken bir uygulamaya vesile oluyor. Bugün % 5 tir. İki ay sonra % 25 tir. Onu takip eden altı ay sonra sıfırdır, bir mala konan vergi iadesi. Bu şartlar içersinde sanayici ya da ihracatçı bilhassa sanayici nasıl kendisini o malın ihracatı için tanzim etsin, bu karanlıkta. Vergi iadesi konurken bunun asgari 1 yıl iki yıl neyse tespit edilecek bir süre değişmeyeceğini de Hükümet söylemeli ki, o zaman içinde hesabını ihracatçı ona göre yapabilsin. Sonra bugünkü dış teşkilâtımızla biz ihracat seferberliği yapabilir miyiz acaba? Bunun hiç misâlini vermeğe gerek yok. Herkes biliyor. Mutlak surette zannederim ki, bunu bir yeni esasa bağlamak durumundayız. Ve memur zihniyetinden çok tüccar zihniyetine ihtiyacımız var bunda. Ben biliyorum ki çok kaybediyoruz, ihraç mallarımızın fiyatında onlara gereken standardizasyon, fümigasyon v.s. gibi kalite tedbirlerini getirmediğimiz için. Çok misalleri vardır. Bizim 200 dolara tonunu sattığımız madde bir başka memleket tarafından aynı memlekete 690 dolara satılır. Çünkü onun mahsulünün renkleri daha büyüktür, daha iyi ayıklanmış, daha iyi ilâçlanmış v.s. dir Binaenaleyh biz zaten satacak şeyimiz az olduğuna göre, bizde yoğun olan emeği biraz daha koyarak mahsulümüzü daha çok para eder hale getirmeliyiz. Bu arada kredili ihracatın şu anda mevzuu olan çok kısıtlı, hudutlu maddeler adedini de genişletmek bir başka konu olabilir.. Bir şeyden çok kaybediyor olduğumuz kanısındayım. Yatırımlarımız için; bir kere tarımda olsun, başka sahada olsun gerçek bir ekonomik fizibilite yapıldığına kani değilim, Devlet açısından. Zaten devlet kadrolarında iktisatçılarımız fevkalâde az, eğer varsa. Bu itibarla, münferit İktisadi Devlet Teşekküllerinin veya Devlet dairelerinin oturup, bunu bu sene yapalım dediği projeler bütün mercilerden geçerek yapılabilir halde önümüze geliyor ve de bu projeler; projelenmesi birkaç yıl, uygulaması ve revizyonu çok uzun yıllar sürerek başlangıçta diyelim 10 milyona çıkacağı plânlanmış bir yatırım iki yıl yerine meselâ 8,5 yılda biterek 150 milyona çıkıyor. Bunun da çok örnekleri vardır. Tabii bu, ne ekonomi bırakıyor, ne fizibilite bırakıyor, ne de şartlar baki kalmış oluyor.. Bedelsiz ithalâtın durdurulmasını bir başka tedbir olarak görürüm. Belki temsil ettiği mali porte çok büyük değildir. Fakat hiç değilse psikolojik etkileri küçümsenmemelidir. Bedelsiz ithalat 1950 lerde çökarıldığı zaman yurt dışındaki sermayenin içeriye getirilmesi kastı güdülmüş idi, yanılmıyorsa. Şimdi yurt dışından içeriye geçirilebilecek sermaye yoktur tabii

İşçi tasarrufları hariç. Bari içeriden dışarıya götürülme. Yani Türk vatandaşlarının sermayesini kastediyorum. Bu düşünülebilir... Liberasyon stokçuluğa da yol açıyor şimdiki uygulamasıyla. Problem çok. Yani nasıl sayacağız bilmiyorum. Ama neleri, hangi tedbirleri mutlaka almak lâzım konusunda tekrar Sayın Aysan'a dönelim, uygun görürseniz. Önce siz mi istiyorsunuz... Buyrun Sayın Gönensay...

GÖNENSAY : Şimdiye kadar konuşulmuş konularda iki ilâve yapmak istiyorum. Bir tanesi Zeyyat Beyden fikir ayrılığımız var, şok tedavisi.. Bu meseleleri yavaş halletmek yerine şok tedavisi daha iyi olur mu?

HATİBOĞLU : Hayır, fikir ayrılığı demeyin de, ben onu tartışalım diyorum.

GÖNENSAY : Tartışalım. Ben o konuda şöyle düşünüyorum: Ben bugün iktidarda olsam böyle bir şok tedavisi yapmaya ceseret edermiyim diye kendime sorduğum zaman, cesaret edemem. Bana sorsalar sadece bir tavsiye olarak, böyle bir şok tedavisi tavsiye etmekten de ürkerim. Benim bu konudaki görüşüm bu. İkinci mesele tüketim mallarına İşletme Vergisi konması meselesi. Şimdi orada zannediyorum ki, iki alternatif var. Tüketim mallarına İşletme Vergisi koyduk, temel tüketim malları dışındaki tüketim mallarına İşletme Vergisi koyarsak, iki alternatif olabilir: Bir tanesi talep elastikiyeti dolayısıyla bu malların tüketimi kısılmaz. Fakat İşletme Vergisi koyduğumuz için ilâve bir vergi geliri elde etmiş oluruz. Hangi kesimin üzerine biner bu yük? Onu düşünmek lâzım ve o kesimin üzerine binmesi adil midir, değil midir? onu düşünmek lâzımdır. Tüketiciye biner ama. Bu tüketici kimdir? Bu tüketici dediğimiz kesim kimdir? Yani çok yaygın olarak orta gelirli, sabit gelirli bir zümredir. Benim gördüğüm kadar. Onun için enflasyondan zaten zarar görmüş bir kesime enflasyonu durdururken bir tedbir olarak ilâve bir yük getirmiş olacağız. Sosyal bakımdan bu etkisi biraz beni tedirgin ediyor. İkinci alternatif tüketimi de kısar. Elastikiyet o şekildedir ki, İşletme Vergisini ilâve koyduğunuz zaman tüketim de azalır. Bu sefer vergi koyduğunuz bu mallarda yaratılmış olan kapasitenin atıl kalması veyahut ilerideki yatırımların azalması, yatırım temayülünün azalması sorunu ortaya çıkar, eğer tüketimi azaltırsak. O zaman da sosyalın dışında ekonomik bir sorunla karşılaşırız. Büyüme hızı azalması veya işsizlik yaratması tehlikesi gibi. Eğer böyle bir etkisi olacaksa, bence en azından o zaman, kalacak olan atıl kapasitenin hiç olmazsa zarar etmeden ihracata yönelmesini sağlayacak tedbirler getirmesi lâzım ki, hiç olmazsa kötü ekonomik etkileri ortaya çıkmasın. Orada da devalüasyon bir bakıma yardım eder buna. Belki ilâve olarak da bir sübvansiyon gerekebilir. Yani İşletme Vergisinden kaynakların bir anlamda bu yüzden atıl kalan kapasitenin zarar etmeden dünya fiyatlarından ihraç edilmesini sağlayacak bir transfer mekanizması. Olsa olsa bence bu çerçeveler içerisinde düşünmek lâzım, tüketime konacak olan İşletme Vergilerini. Teşekkür ederim.

ERSOY : Acaba Sayın Soysal?

SOYSAL : Ben arkadaşlarımızın bir paket halinde önerdikleri, birbirini tamamlayıcı şeylerin hepsini akılcı ve yapılması gerekli görüyorum. Ama baştaki sözümü arz ederek şöyle bitiriyorum, sözümü: Türkiye'de Hükümetler ve politikacılar halka sevimsiz gelen, halka zorluk getiren tedbirleri almamaya alıştılar. Korkuyorum ki, yeni Hükümet te gene hovarda tedbirlere devam edecek-

tir, hangisi olursa olsun. Hiç olmazsa kendi temayülüne yakın grupları memnun etmek için...

HATİBOĞLU : Sayın Soysal bir sual sormak istiyorum burada. Yani bu ülkenin artık hovarda tedbirler alabilecek takadi kaldı mı? Onu ben çok merak ediyorum. Yani takatli buluyorsanız belki yaptırın, borç alın, 2 milyar lira, 3 milyar lira sonra...

ERSOY : Ya da tedbirsiz gitme...

SOYSAL : Yine bundan korkuyorum. Bir ülkede demokrasi uyguluyorsunuz siz. Ve özgürlüklerin tümü vardır. 141-142 olsa, olmasa ne yazar. Orada değilim ben. Özgürlükler vardır ve bu ülkede haksızlıklar da vardır. Her türlü haksızlık vardır. Bu ülke fakirdir. Devlet otoritesi değil, devletin gölgesi bile yoktur. Ben bu ekonominin ve sosyal yapının da bugünkü rejim içinde gidebileceğine inanmıyorum. Bunu rahatlıkla söylerim. Gelen Hükümet bu saydığınız tedbirlerin onda birini başaramayacaktır. Yoktur olanağı. Politik bakımından yapamayacaktır. Antipatikdir, gücü yetmiyecektir, olmayacaktır. Ve hangisi gelirse gelsin bir süre sonra Türkiye zannediyorum ki, özgürlük spazmından çıkacak, otoriter bir rejime dönüşecektir. Teşekkür ederim.

HATİBOĞLU : Sayın Soysal'ın bu konudaki görüşlerine katılmamak son derece de zor...

AYSAN : Benim sözünü etmek istediğim iki mesele var. Bir şok şeklinde mi yapalım, yavaş yavaş mı girişelim işe... Ben Sayın Hatiboğlu ile bu konuda aynı görüşteyim. Yavaş yavaş alınacak tedbir yok. Olmamıştır da. Eski tecrübelerimizi tetkik etmek için vakit yok burada. Çünkü en sevimsiz konulardan görüşüyoruz. Yani halka sevimsiz gelecek politika tedbirleridir bunlar. Ve bir tanesini aldığımız zaman o kadar büyük politik baskı olacaktır ki, hemen değişecektir. O kanuda Zeyyat Beye katılıyorum. Yalnız Türkiye'nin kronik olarak yapısından gelen yetersizliği yoktur, Türk ekonomisinin. Aynı görüşteyim. Çünkü çok sağlam bir tarımımız var ve çok dinamik bir iş hayatımız var. Bundan daha dinamik nasıl olur bir iş hayatı. Türkiye'nin bu iki büyük gücünden iyi yararlanmak lazımdır. Şimdi bu konuda geçmişe bakmak yeterli. Biz iki yıl önce Türk ekonomisinin bu noktalara geleceğini nasıl gördük. Çünkü Ankara'da hükümetlerimiz bazı tedbirler aldı. Biz bu tedbirleri izledik. Münecim değildik, izledik. O tedbirlerin sonu şuraya götürür dedik ve oraya götürdü, bizi. Yani bizim memleketimizde ekonomiyi dar boğazlara götürececek tedbirler bir zaman süresi içinde alınıyor. Ondan sonra ortaya gelen sıkışıklık hayretle karşılanıyor. Ben buna, bu şekildeki değirlendirmelere çok karşıyım. Çünkü baktığımız zaman biz belirli zamanda alınan tedbirlerin 2-3 yıl sonraki neticesini görebiliyoruz. Demek ki, ekonomi bize bazı göstergeler veriyor ve bu göstergelerle gidişi, eğilimi ölçebiliyoruz. Böyle olduğu zaman da, biz şunu şunu, şunu yapıyoruz, ondan sonra bunun sonucu enflasyondur diyoruz. Sonra da enflasyonun içine düşüyoruz, şikâyete başlıyoruz. Bence o zaman kronik olarak ekonominin gücünü gösterir bu. Demek ki, belirli bazı tedbirlere belirli şekilde reaksiyon gösteriyor ekonomi. Şimdi ben onun için uzun süreli olarak çok iyimserim ekonominin geleceği konusunda. Çok şükür ki, Arap ülkeleri gibi paramız bol, tarımımız zayıf değil. Paramız az, tarımımız kuvvetli. Bence o baz muhafaza edilmelidir ve her türlü şekilde desteklenmelidir. Şimdi Güngör Beyin söylediği bir hususa temas edeceğim. Ben bu ödemeler dengesinin bozulması.. Yani enflasyon ikinci plandadır gibi anladım sizin söylediğinizi.. Halbuki ödemeler dengesinin bu dar bo-

ğaza girmesinin temel nedeni enflasyon. Onun için gelecek Hükümetin ilk hücum etmesi gereken, büyük öncelikle hücum etmesi gereken mesele enflasyondur. Yani tedbirler konusunda ödemeler dengesinden daha büyük önceliği olan bir meseledir. Çteki acil görülüyor. Onun için millet onun üstünde duruyor. Halbuki asıl şeytan enflasyondur. Enflasyon 1970 den sonra bu ölçüleri almasaydı, ödemeler dengesi belki tıkanmazdı. Nitekim 1970 den 1973 e kadar alınan sonuçlar o devalüasyonun güzel sonuçlarıdır. O sonuçlar enflasyonsuz bir ekonomik tedbirler manzumesi içine girseydi, belki Türk ekonomisi hiç ödemeler...

HATİBOĞLU : Sayın Aysan burada bir saplama yapmak, sizi teyiden bir şey söylemek istiyorum. Şimdi efendim deniliyor ki, Türkiye ekonomisinin dış ödemelerinin bu seviyeye gelmesinde 1974 deki petrol fiyatlarının ve ona muvazı olarak ham madde fiyatlarının artmasının çok tesiri olmuştur. Bu, benim kanaatime göre büyük ölçüde abartılıyor. Bu konuda elimizde ticaret oranları, rakamları var. Ticaret oranları, rakamlarının 1974 senesinde birden bire % 15 civarında bozulduğunu görüyoruz. Yavaş yavaş da düzelmeye şu anda başlamıştır zaten. Şimdi farzedin ki, bu % 15 olmuştur. Halbuki Türkiye'nin problemi % 100'ün üstünde. Yani ithalatla ihracat arasındaki fark, birisi 2 milyar, birisi 5 milyar. Halbuki bu hadise Türkiye'nin problemine % 15 tesir etmiştir. O bakımdan şu küçücük bir hadiseyi abartmamak lazım. Bunun derininde çok önemli problemler vardır. Oraya gitmek lazım. Yani sırf petrol fiyatları böyle olmasaydı, Türkiye bu hale gelmezdi, kesinlikle böyle değil.

AYSAN : Şimdi bu konuda gelecek Hükümetin kabul etmesi gereken ve kabul etmesi oldukça zor bulunan bir husus var. Enflasyonla mücadeleyi ters yapıyor bizim devletimiz. Enflasyonu hiç kontrol altına almıyor ki, enflasyonla mücadeleyi, sizin buyurduğunuz enflasyonu kullanmak da mümkün olmuyor. Çünkü fiyatların bazılarını düşük tutuyor. Baskı altında tutuyor. Bazılarını da serbest bırakıyor. Şimdi böyle bir fiyat kontrol düzeninin içinde Zeyyat Beyin söylediği o rantlar nerede teşekkül ediyor, yerine bakmak lazım...

URAS : Ben burada da müsaadenizle bir saplama yapayım. Ben aynı fikirdeyim. Bugün Türkiye'de binek otomobilinin Murat'ın, Renault'un ekonomik fiyatı 200.000 liradır. Eğer 200.000 liraya satmıyorsanız buna rant teşekkül ettiriyorsunuz. Renault'u 200 bin liraya sattırırken, aradaki farkı eğer satıcıya bırakmak istemiyorsanız vergi olarak alırsınız. Renault'u 200 bin liraya serbest olarak sattırırınız... İşte o zaman hakikaten fiyat benim biraz önce belirttiğim etkisini gösterir.

AYSAN : Onun için yani alınacak önemli tedbirlerden bir tanesi hiç olmazsa enflasyonun yüksek fiyatlarının ekonomiyi kontrol edebilir duruma gelmesine izin vermek olmalıdır. Yani fiyat kontrolleri sureti katiyede kaldırılmalıdır. Zaten etkinliği konusunda da çok kuşkular vardır. Fiyatı düşürüyor mu düşürmüyor mu? Çok kuşkuludur. Yani asıl desteklenmesi gereken imalat işletmeleri için fiyatı belki biraz düşük tutuyor. Ama perakende fiyatları kontrol etmeye imkân olmadığı için en az desteklenmesi gereken o aracı zümre desteklenmiş oluyor. Büyük kârlar ediyor ve rantlar oraya transfer ediliyor. Şimdi benim çok sevdiğim konuya geliyorum oradan: Bu tedbirleri alacağız. Yük nereye gitsin diye baktığımız zaman eğer bir etkili ekonomik denetim düzeni benim senelerdir söylediğim şey, kuramadığımız takdirde gene o rantlar teşekkül edecek. Yine yükler en zayıf zümrelerin üzerine itilecek. Toplumda en zayıf olanların üzerine ki, o zayıf olanlar da en çok desteklemek istediğimiz zümreler. O yüz-

den çok kısa sürede bu bilanço kâr-zarar açıklaması, vergi denetimi tedbirleri v.s. onlar da alınmadıkça sizin buyurduğunuz o rantlar en az desteklenmesi gereken zümrelere doğru gidecektir. Bunun da önemini ben belirtmek istiyorum. Şimdi ücret artışları konusunda Oktay Beyin son işaret ettiği husus bir Milli Konsey kurulacak derler, işte yıllardır beklenir, sınırlar teşekkül edecek ve onlar her sene sınırlar yayımlayacak. O sınırların içinde toplu iş sözleşmesi yapılacak, v.s. Ama Türkiye'nin bunu yapamayacağı anlaşılmıştır. Benim pratik bir tedbirim var: Parlamentodan bir kanun geçiririz. Deriz ki, ücretler fiyat artışlarına göre otomatik ayarlanacak. Kamu kesiminde öyle ayarlanacak, özel kesimde öyle ayarlanacak. Yani hizmetlinin fiyat artışları konusunda bir zarara uğramaması garanti altına alınacak, Devletçe. Bunun üzerindeki kısım için tartışma yapılacak. Ama bir sınırını, bir hududunu çizmek şartıyla. Meselâ diyelim ki, İstanbul'daki firmaların toplu iş sözleşmeleri İstanbul geçiminde indeksine bağlanacak. Bunu herhangi bir suretle % 10, % 20 aşamaz diye kanun çıkaracağız. O çerçeve içinde tartışmalar kamu kesiminde de, özel kesimde de yapılacak. Böyle bir tedbir büyük ölçüde yarar sağlar zannediyorum. Diğerlerini yapamazsak. Ondan sonra sizin buyurduğunuz bu proje değerlendirmesi konusu çok önemlidir. Hükümet vakit olursa onu ele almalıdır. Burada döviz kazandırıcı projelere büyük öncelik verilmelidir. Döviz kazancı onlar 2 ile 3 ile çarpılmalıdır, öbür projelere nazaran, ithalat ikamesi projelerine nazaran. Bunu her zaman söylüyorum. Çok kolay netice verecek tedbirdir. Verirsiniz Plânlama Teşkilâtına talimatını. Gelen projeleri böyle değerlendireceksiniz, diye ve meseleyi orada durdurursunuz. Vergi iadeleri ile ihracat desteklenmesine ben her zaman karşı gelmişimdir. Vergi iadeleri ile yapılacak şey yoktur. Onun için bütün sanayilere dünya piyasasının verdiği teşviklerin aynen aktarılmasını sağlayacak bir metod bulmalıyız. Onun da metodu, kur'u gerçekçi muhafaza etmektir. Şimdi destekleme alımlarına gelince, yine orada da benim kesin görüşlerim vardır. Destekleme alımları dünya piyasası fiyatlarını garantiye almalı, onun bir santim üzerine çıkmamalıdır. Dünya piyasasında buğday, kaça satabileceksek o fiyatta destekleme yapılmalıdır. Çünkü uzun vadede bazı hallerde dünya piyasasının istemediği mallardan büyük stoklar teşekkül etmesine neden olmaktadır. Şimdiki destekleme politikası. Ve destekleme alımlarının da önemi kalmamıştır. Çünkü bütün tarımsal ürünlere yayıldı destekleme alımı. Hangisini destekliyorsunuz belli de değil. Fakat orada bir iyi tarafı var bu meselenin. Kaynak aktarıyor tarıma. Eğer aktarıyorsa. Orada da şüphem var. Denetim düzeni tam olmadığı için belki aktardığınız kaynaktan bir çoğu yine aracıda kalıyor. Onu da bilmiyoruz. Rakam yok elimizde. Değerlendiremiyoruz. Ama eğer tarıma gidiyorsa bu aktarılan şey, belki biraz fayda sağlıyor. Ama uzun vadede tarım politikamızın dünya pazarlarına ayarlanması hedefse destekleme alımlarını dünya fiyatları üzerinden yapacağız. Onu garantiye alsın devlet, gerisini piyasa şartlarına bırakın diye düşünüyorum, teşekkür ederim.

ERSOY : Sayın Hatiboğlu zannedirim sizin söyleyeceğiniz bazı şeyler var--

HATİBOĞLU : Sayın Ersoy'un ortaya atmış olduğu konularda ben de konuşmak istiyorum. Fakat Sayın Aysan bu konulara temas etti. Bu toplu sözleşmede her hangi bir şey yapılacağını sanmıyorum. Yani Sayın Aysan'ın söylediklerine de katılmakta çok zorluk çekiyorum, mevcut şartlar altında...

ERSOY : Ama bir şey yapılması gerektiği zaruretine inanıyorsunuz değil mi Sayın Hatiboğlu?

HATİBOĞLU : Kanun ile v.s. mümkün değildir. Ekonomik zaruretlere göre bu şekilde bir sendikalaşmanın Türkiye'de oluşmasına başta zaten imkân verilmeyecekti. Kanunlar Income Board gibi şeylerle, bir netice alınamaz. Benim kanaatimce hiç olanağı yoktur. Daha altına ineceğiz.

ERSOY : Peki ne yapmalı Sayın Hatiboğlu bu konuda?

HATİBOĞLU : Söyliyeyim. O konuda şöyle yapmak lazım, kuşkusuz. İş adamlarının, yahut devletin sendikalara, işçilere yüksek ücret vermemeleri için, onlara vermiş olduğunuz rantları başta azaltacaksınız. Adamın verecek bir şeyi yoksa veremez. Bu bir...

ERSOY : Devlet için bu kaide çalışmaz.

HATİBOĞLU : Çok mükemmel bir şekilde çalışır. Devleti sağlam mali esaslara uydurduğunuz takdirde verdiğiniz paranın aslı esası yoksa, devletin bilmem 18 sahifelik koskocaman gazeteyi 150 kuruş satacak derecede kâğıt fiyatını hiçbir diğer temel maddenin fiyatını artırmazken, Devlet bu düşüncedeysen hiç bir şey yapamaz. Onun için devleti de sağlam finansman esaslarına bağlayacaksınız. Yani indirekt olarak meseleye gireceksiniz. Direkt olarak bu konuda bir şey yapılacağına ben kesinlikle kani değilim. İş adamlarının da büyük rantları... Geçen sene çok meşhur bir metal fabrikasının vermiş olduğu büyük ücret zamları bütün iş adamları arasında tepkiyle karşılanmıştı. Fabrikanın hali ne olacak, bizi de batıracak, kendisini de batıracak derken hepsini birden bire kâra... Çünkü fiyatlar öyle arttı ki, Benim kanaatimce fabrikalar bu yüksek zamları verir, devlet kâğıt para basar. Aslında iş adamları bundan katıyen zararlı çıkmaz. Milli ekonomi çıkar. İhracatınızı yapamazsınız perişan durumlara düşersiniz. O genel açıdan o organizasyon konusunda Sayın Ersoy'un söyledikleri de kesinlikle doğrudur. Tamamen katılıyorum. Kredili ihracata gelince, tamam, ben ona da katılıyorum. Bedelsiz ithalat konusundaki görüşlerine eskiden çok karşı çıkardım. Bunu bana 15 sene önce söyleseydiniz hiç kabul etmezdim, şimdi % 100 katılıyorum kendilerine. Hani nasıl seyahati Türkiye'de kısmak lazım derken, ben olsam bedelsiz ithalatı kökünden kaldırırdım, istisnasız surette.

AYSAN : Zaten kur'u ayarlarsanız o seyahat kısıtlanması kendiliğinden olur.. Şimdi ucuza geliyor da millet ondan gidiyor...

ERSOY : Teşekkür ederiz efendim...

EV
sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız
esirlik tasarruf bankası
EMNİYET
SANDIĞI

detan güveni...

Novosit'li Detan,
yaşadığınız her yerde,
huzurunuzu bozan
bütün haşerelere karşı
güvenle kullanacağınız
tek insektisittir.

detan
novosit'li
AEROSOL INSEKTİT

**Türk Bankacılığında
örnek asama**

AKBANK NEW YORK'TA

(400 Park Avenue New York)

Büyük mali merkezlerden biri olan Londra'ya 1973 senesinde ilk Türk Bankası olarak giden Akbank, bu kere dünyaya en büyük mali merkezi New York'a da ilk giden Türk Bankası olmanın kıvançlı içindedir.

Akbank, New York'ta memleketimizin ekonomik gelişmesine olumlu katkıda bulunacağına inandığı, dış ülkeler bankacılık çalışmalarına sürdürecektir.

Yabancı memleketlerdeki temsilcilikleri ve iribit bürolarıyla, uluslararası bankacılık faaliyetlerinde önder olan Akbank, bütün dünya pazarlarına yurdumuzla olan karşılıklı mali, ticari, sanai imkânlarını en verimli bir şekilde değerlendirmeye tavassut etmenin dinamik gayretini sürdürmektedir.

New York, Londra, Frankfurt temsilcilikleri, Münih, Batı Berlin, Essen iribit bürolarıyla, bütün dünyaya olan mali işlemlerinde daima emrinizde ve hizmetinizdeyiz.

Merhuz, garutluyuz.

AKBANK
güveninizle eseri

Ülkemizin tek
"TAM HİZMET" sunan
Sermaye Piyasası Kuruluşu

MEBAN

Meban, tasarruflarını verimli, güvenilir kaynaklara yatırmak isteyenlere, finansman ve sermaye ihtiyaçları bulunan sınıf, ticarî kuruluşlara çağdaş yöntemlerle yardımcı olan yurdumuzda, kendi alanında "Tam Hizmet" sunan tek kuruluştur.

Meban'ın tasarruf sahiplerine sunduğu hizmetler:

- Tasarruflarını bir menkul değere yatırmayı düşünenlere en yüksek kârı sağlayan çeşitli öneriler sunmak.
- Ellinizdeki Hisse senetlerini ve tahvilleri satmak, satın almak, değiştirmek.
- Hisse senedi ve tahvil piyasası hakkında tam ve gerçekçi bilgi vermek, ücretsiz danışmanlık yapmak.
- Portföy işletme sistemimizle, sahip olduğunuz nakit ve menkul değerlere en yüksek verimi sağlamak.

Meban'ın kuruluşlara sunduğu hizmetler:

- Sınıf ve ticarî kuruluşlara, hisse senedi ve tahvil ihraçlarında yardımcı olmak, bunları pazarlamak, gerektiğinde satışlarını garanti etmek.
- Finansman danışmanlığı yapmak.
- Portföy analizi yaparak, menkul değerlerinin verimlilik, güven ve likidite açısından bilimsel değerlendirmesini yapmak.
- Şirketlerin hisse senetlerinin bugünkü gerçek değerlerini saptamak.
- Şirket birleşmelerinde yardımcı olmak.
- Yurt içinden ve dışından finansman sağlamak.

MEBAN
MENKUL DEĞERLER BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.

İstiklal Cad. Odakule 13 Merkezi, Kat: 17
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 44 28 36 - 45 17 65

SERMAYE PİYASASI

Nerededir, Nereye Gidiyor?

Dr. Ünal BOZKURT

Dr. M. Şükrü TEKBAŞ

Bir çok şirketin yıllık genel kurul toplantılarını yapıp, dividant ödemelerini de genellikle tamamlamış olmalarına rağmen, ikincil hisse senedi piyasasında fiatlar geçen yılın aksine yükselen bir trend izlemiştir. Bu fiat yükselişlerinde belli başlı iki faktör etkili olmaktadır. Birincisi bazı firmaların sermaye artırımına gitmeleri nedeniyle rüçhan haklarının sebep olduğu fiat artışlarıdır. Sermaye artırım işlemi tamamlandıktan sonra fiatların normal düzeylerine inmesi doğaldır.

İkinci etken ekonomik koşullardaki belirsizlikten ortaya çıkmaktadır. Özellikle döviz rezervlerindeki azalış, Merkez Bankası çeklerinin yurt dışındaki bankalar tarafından ödenmediğine ilişkin haberler ve ayrıca seçim sonrası Türk lirasının devalüe edileceğine dair yaygın kanı, yatırımcıların bazı hisselerle olan talebini arttırmıştır. Taleb artışı sonucu fiatlarda, mayıs ayının ikinci yarısından sonra görülen yükseliş geçici olmuş ve ay sonuna doğru piyasada belirli bir durgunluk başlamıştır. Şüphesiz seçim öncesi hakim olan belirsizlik nedeniyle piyasada hakim olan durgunluk yatırımcıların ihtiyatlı davranmalarının sonucu ortaya çıkmaktadır. Piyasadaki bu durgunluğun seçim sonrası diğer aylarda da devam etmesi beklenebilir.

NOT : Dergimize ait hisse senedi fiat indeksini, indeksimizde yapılacak olan bir değişiklikten ötürü bu ay yayınlıyamıyoruz. Temel bilgiler tablosundaki değişikliklerle birlikte, 45 kuruluşun hisse senedi fiatlarına ait indeks gelecek sayımızdan itibaren tekrar yayınlanmaya başlayacaktır.

Sıra No	KURULUŞUN ADI	İtibari Sermaye (000 TL)	TAKVİM YILI KARI (000) TL			TEMETTÜ (%)			MAYIS PIYASA FİYATI (TL)
			1974	1975	1976	1974	1975	1976	
1	AKÇİMENTO	105.000	37.742	24.300	47.300	20.00	20.00	20.00	1.900
2	ALTAŞ	30.000	5.766	8.215	13.400	-	15.00	15.00	1.500
3	ANADOLU CAM	350.000	68.250 ^{kz}	198.000 ^{km}	17.000	-	-	-	900
4	ARSLAN ve ESKİHİSAR	207.000	9.900	5.417	2.500	15.60	-	-	675
5	DAŞTAŞ	108.000	27.300	10.500	1.800	13.55	12.00	-	700
6	BURSA ÇİMENTO	63.000	-	-	21.389	20.00	-	20.00	1.600
7	ÇİMSA	180.000	1.600 ^{kz}	25.125 ^{kz}	11.858	-	-	-	1.075
8	ÇUKUROVA ELEKTRİK	325.000	62.150	172.685	210.000	15.00	37.50	25.00	2.000
9	ERBİLİ DEMİR-ÇELİK	600.000	326.800	274.000	331.079	15.00	15.00	15.00	900
10	GÜBRE FABRİKALARI	200.000	72.445	148.658	110.000	30.03	31.25	28.58	2.700
11	GOOD-YEAR LASTİK	81.000	38.649	-	40.000	20.00	-	30.00	2.050
12	HEKTAŞ	50.000	-	41.319	26.169	21.20	37.92	25.00	2.750
13	İSTANBUL POSELEN	15.000	8.900	-	-	9.00	-	-	725
14	İŞ BANKASI	40.000	201.461	320.373	523.815	75.00	-	-	10.500
15	İZOCAM	11.250	11.310	-	26.200	50.00	60.00	70.00	10.000
16	KAV ORMAN	30.000	10.130	8.113	17.452	13.50	17.50	25.00	2.400
17	KARADERİZ BAKIR	600.000	150.336 ^{kz}	-	-	-	-	-	425
18	KARTONSAN	70.000	39.900	34.957	35.600	25.00	30.00	35.00	3.500
19	KORDSA	150.000	5.509 ^{kz}	47.120 ^{kz}	83.000	-	-	15.00	2.800
20	KORUMA TABIRI	70.000	53.170	94.493	21.000	35.00	35.00	35.00	3.750
21	KOÇ HOLDİNG	200.000	179.900	207.333	247.000	20.00	20.00	20.00	1.900
22	MAKİNA TAKİM	25.000	18.000	23.196	30.068	35.00	35.00	35.00	5.350
23	MENSUCAT SANTRAL	81.000	37.400	31.819	26.800	35.00	25.00	10.00	1.400
24	NASAŞ	195.000	40.720	65.008	106.000	-	20.00	20.00	2.250
25	OLİMK MUKATVA	150.000	49.279	53.696	46.800	30.00	25.00	25.00	2.700
26	PLASTİFAY	18.000	12.004	12.327	21.779	30.00	20.00	30.00	2.650
27	POLYLEN	85.000	21.800	25.300	26.500	25.00	20.00	20.00	1.900
28	RABAK	210.000	117.500	65.000	98.500	40.00	33.75	35.00	2.900
29	SİFAŞ	104.000	36.600	29.000	43.928	25.00	20.00	25.00	2.450
30	SİEMENS	70.000	28.400	29.128	45.900	20.00	25.00	30.00	2.200
31	SİMAL KALKINMA	425.000	122.565	130.274	173.100	30.00	-	18.00	1.350
32	SUNTA	40.000	16.839	46.419	45.100	22.50	40.00	40.00	3.950
33	ŞİŞE CAM	100.000	46.600	32.900	64.800	20.00	15.00	22.00	1.700
34	TRANSÜRK HOLDİNG	150.000	27.704	33.795	33.317	16.00	18.00	19.00	1.150
35	T. DEMİR DÖKÜM	102.000	32.449	31.499 ³	27.900	20.00	-	30.00	2.350
36	UNİBOVAL	150.000	12.600	44.397 ³	38.558	13.43	-	18.75	1.700
37	VATAN KONSERVE	90.000	22.249	628	s	20.00	-	-	500
38	YAPI ve KREDİ BANK.	600.000	147.624	219.291	257.600	20.00	20.00	25.00	5.400
39	EGZACIBAŞI (Holding)	180.000	14.500	15.449	21.182	16.00	17.50	19.00	1.050
40	KOÇ YATIRIM ve PAZ.	400.000	52.103	104.462	116.000	12.50	17.50	19.00	1.200
41	AROMA	45.000	8.051	10.710	617	16.00	16.00	-	1.300
42	BAĞFAŞ	100.000	26.505	17.195	63.000	35.00	40.00	40.00	3.500
43	LASSA	600.000	-	-	-	-	-	-	1.450
44	MUR ÇİMENTO	72.000	28.600	35.900	16.800	10.00	25.00	25.00	2.200
45	PİNAŞ	58.000	4.800	12.200	12.600	5.00	14.00	15.00	1.850

Not : Hisse senedi piyasa fiyatları 1000 TL. lık nominal değer üzerinden hesaplanmıştır. Aslan Eskihsara ait hisse senedi fiyatı 800 TL. İş Bankası hisselerine ait fiyat 500 TL. üzerinden hesaplanmıştır.

Dergi'de, özellikle «Ekonomik Yorumlar»da belirtilen görüşlere karşı görüşlü okuyucularımız, bankacılık ve ekonomi alanında ilginç görüşleri olan okuyucularımız ve Dergi'nin ilgi alanı içindeki konular da soruları olan okuyucularımız, kısaca arzu eden okuyucularımız bize yazabilirler.

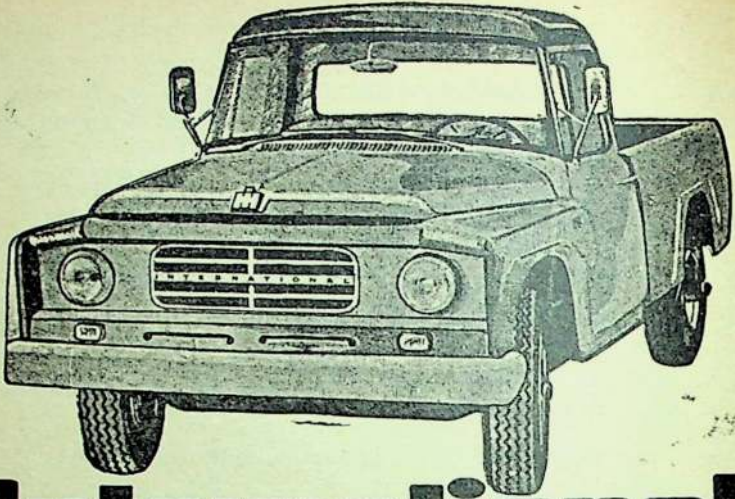
Ancak yazı göndereceklerden ufak ricamız var :

- 1 — Daktilo makinası ile ve seyrek satır yazınız,
- 2 — Biri orijinal olmak üzere iki kopya gönderiniz,
- 3 — Tercüme ise, yazı sahibinin adını, nerede, hangi tarihte yayınlandığını belirtiniz,
- 4 — Telif ise, faydalandığınız ana kaynakları da, dip notlarında belirtiniz.
- 5 — Kullandığınız istatistikî bilgilerin, cetvel ve tabloların kaynağını muhakkak belirtiniz.

NOT : Yayınlanmayan yazılar geri verilmez.

Adresimiz : Cağaloğlu, Çatalçeşme Sokak No: 17 Kat 4 Tel : 26 34 11

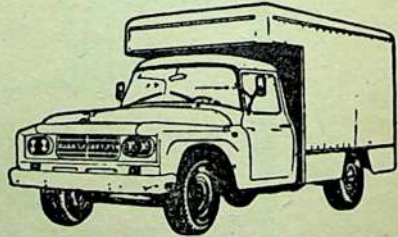
International

International 1200 D her türlü işinizde kullanabileceğiniz yepyeni bir pikaptır. Yumuşak, garif hatları, konforlu şöfor mahallii ile otomobil kadar rahatır.

Kamyonlarda kullanılan ve kamyonu çekis ve taşıma gücü veren parçalar, geliştirilerek bu pikabın imalinde kullanılmıştır. Bunun için geniş kasesi ve yüksek taşıma kapasitesi ile kamyon kadar güçlüdür. Hafif, süratli ve kullanışlı olması, özellikle şehir içi, nakliye ve uzun yol problemlerinizi kökünden halledecektir. Aradığınız zaman bol ve orijinal yedek parçasını bulabilirsiniz.

1200 D
PİKAP
otomobil kadar
rahat
kamyon kadar
güçlü

140 BEYİR GÜCÜNDE
NET 1750 kg. TAŞIMA
KAPASİTESİNE SAHİP

Yurtiçi Genel Distribütör
MOTORLU ARAÇLAR TİCARET A.Ş.
Nispetiye Cad. 4. Kat Kat. Dışarı Kat Kat. İstanbul
Tel: 64 48 91 64 48 92

KREDİLİ İHRACATTA YENİ DÜZENLEMELER

Oktay ERSOY

Ülkenin en önemli döviz kaynağını teşkil eden ihracatın geliştirilmesi için zaman zaman alınan tedbirlere bir yenisi eklenmiş ve ihrac bedeli dövizlerin yurda getirilmesi için mevcut 3 aylık (ve dış ticaret rejimi esaslarına göre bazı mallar için 12 aylık) süre, bu defa Pamuklu/yünlü muhtelif dokuma ve giyim sanayii ürünleri ile, makine imalât sanayiinin bazı (buzdolabı, soğutucu, çamaşır yıkama makinesi gibi) ürünleri, elektronik, plastik ve karayolu taşıtları sanayii mamulü olan bazı ihrac malları için ve bazı şartlarla üç yıla çıkarılmıştır. Ancak bu yoldan yapılacak kredili ihracatta, ihrac konusu mal bedellerinin toplam tutarı \$ 2.000.000 dan aşağı olmayacaktır. Bir diğer şart da FOB bedelin asgari % 20'sinin en geç sevki belgeleri mukabilinde peşin olarak tahsil edilmesidir. Bakiye, taksitler halinde tahsil edilebilecek, ancak bu takdirde her taksit için haricteki muhtebir bir bankadan teminat aval veya benzeri bir garantiye bağlanmış dövizli bir borç senedi sağlanacaktır. Mayıs ayı içinde neşredilen 4.5.1977 tarih ve 4 sayılı olan bu tebliğin dikkate değer yönü, bu senetlerin bedelinin tescil tarihinde mer'î kur üzerinden ve Merkez Bankası tarafından tesbit edilen iskonto haddinin tenzili suretiyle ihracatçıya ödenmesi imkânının sağlanmasıdır.

Tebliğ müsbet karşılanmakta, ancak \$ 2.000.000 luk asgari haddin yüksek olduğu yorumu yapılmaktadır.

DIŞ ÖDEME GÜÇLÜKLERİ DEVAM EDİYOR

Son aylarda ortaya çıkan transfer güçlükleri ve Bankaların açtıkları akreditifler için muhabirlerince ödeme yapılmaması ya da yapılan ödemelerin ranbursman bankalarınınca karşılanmaması gibi olaylar mayıs ayında da devam etmiştir. Zaman zaman günlük basına da akseden bu konu üzerinde yetkili makamlarca yapılan açıklamalarda, sür'atle gelişmekte olan ülkeler için bu gibi problemlerin ortaya çıkabileceğine, Türkiye'nin dış ticaret dengesinin açık vermesinin bilinen ve Kalkınma Planları ile yıllık programlarda da öngörülen bir husus olduğuna ve buna rağmen son yıllarda hiçbir malın yokluk ve darlığına meydan verilmediğine dikkat çekilerek, gerekli tedbirlerin alınmakta olduğu belirtilmiştir. Merkez Bankasında basın haberlerine göre 1 milyon doları aşan transfer talepleri beklediği ve fiilen ancak yurt ekonomisi için kritik vasıfta olan ithalat gerçekleştirildiği için, ihracat, işçi döviz ve sair yollarla tahassül eden döviz imkânının dış ban-

kalara olan borçların ödenmesinde kullanıldığı ve bu konuda önemli mesafe alındığı anlaşılmaktadır.

BANKALARDA TOPLU SÖZLEŞMELER

Akbank ve İstanbul Bankasından sonra Türkiye İş Bankasında da Toplu İş Sözleşmesi imzalandı.

Türkiye İş Bankasının 31 mayıs tarihinde imzalanan ve 1 nisan 1977 tarihinden itibaren geçerli olacak VI. Dönem Toplu İş Sözleşmesi ile Bankada çalışanlara önemli mali ve sosyal imkânlar tanınmıştır.

Buna göre maaşlara ilk yıl için yapılan zam üst ücretlerde % 40 civarında, tabanda ise % 100'ün üzerinde olmaktadır. İkinci yıl içinde TL. 1.750.—den az olmamak kaydıyla % 20 zam kararlaştırılmış, ikramiyelerde ve giriş aylıklarında da artış olmuştur. Sözleşmenin çalışanlar arasında memnuniyetle karşılandığı bildirilmektedir.

BANKA KOMERÇİYALE İTALYA TÜRKİYE İLE İLGİSİNİ KESİYOR

Son aylarda grevde bulunan Banka Komerçiyale İtalya'nın Türkiye'deki bütün şubelerinin tasfiyesine karar verildiği öğrenilmiştir.

Bildirildiğine göre, toplu iş uyuşmazlığının müsbet sonuca ulaştırılmasından dolayı bu karar alınmıştır. Türkiye de İstanbul ve İzmir'de toplam 5 şube ile çalışan Banka Komerçiyale İtalyana 60 yılı aşan bir süreden beri Türkiye'de faaliyette bulunmakta idi.

YABANCI İŞ ADAMLARI İLE FORUM DÜZENLENDİ

European Management Forum isimli bir danışma kuruluşu mayıs ayının ilk yarısı içinde 60 kadar yabancı iş adamının iştirakiyle İstanbul'a bir gezi tertipleyerek bir forum düzenlemiştir.

Konuşma ve tartışmaların ağırlık merkezini seçimlerden sonra Türkiye'nin yabancı sermayeye karşı takınacağı tutumun teşkil ettiği çalışmalarda bilhassa C.H.P.'nin ekonomik programı üzerinde durulmuş ve bu konuda çeşitli sorular yöneltilmiştir. Prof. Besim Üstünel'in yaptığı açıklamalar arasında «CHP'nin yabancı sermaye yerine yabancı teknolojiyi tercih ettiği, bununla beraber «yeni teknoloji ve uygun yatırım alanı seçimi halin-

de ortak yatırıma izin verilebileceği» şeklindeki görüşleri ilginç bulunmuş, ancak özel sohbetlerde bu programın yeterince «billurlaşmamış» olduğu ve «Türkiye'nin bürokratik zorlamalarla adeta yabancı sermayeye kapılarını kapattığı» iddia edilmiştir.

A.P. Bitlis Senatörü Kâmrân İnan yabancı sermayenin tüketim malları piyasasını hedef almaması, ödemeler dengemize yararı olacak bir yatırım politikası izlemesi gerektiğini, Avrupalı iş adamlarının bu hususu bilhassa dikkate almalarının beklendiğini belirtmiştir.

kalitede tek isim

TEKEL şarapları

hosbağ
kalebağ buzbağ
barbaros güzbağ
ürgüp.trakya.narbağ

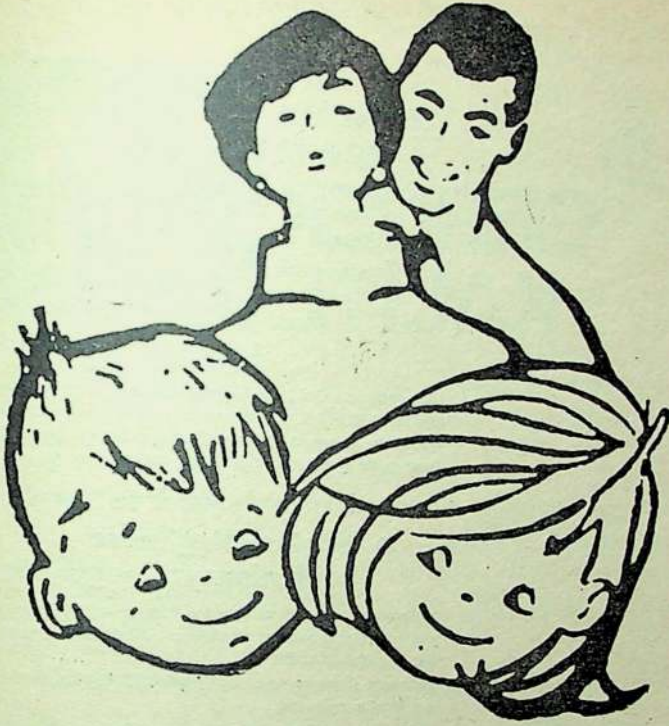

an-ka

**kalitede
güveneceğiniz
kablo**

Her türlü kablo imalâtındaki başarısını kalitesi ve markasıyla belgeleyen AN-KA, 15 kV'a kadar yüksek gerilim ve her tip özel kablo yapma olanaklarına sahiptir.

SİZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SİZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

olan Türkiyenin de katılmış bulunduğu sözleşmeler var. Sonra mamülleri-mize ihraç gücü kazandırmak, diğer ülkelerin aynı kalitedeki mamülleri ile dış piyasalarda rekabet edebilme yeteneği sağlamak, uzun vadede ihracatın yapısını değiştirmek amacı ile getirilen vergi iadesi tedbiri var. Ucuz kredi, vergi, resim, harç muafiyeti, proje bazında döviz tahsisi v.s. var.

Dünya ticaret değeri 1966'da 203,800 milyon dolar iken, aynı devrede Türkiye ihracatı 490,5 milyon dolardır. Yani Türkiye'nin dünya ihracatındaki payı %02.4 dür. Başka bir istatistik bilgiye göre dünya ihracatındaki payımız: nisbi olarak azalış göstermiştir.

1938'den bu yana Romanya beş, İspanya dokuz, Bulgaristan onüç kat oranında ihracatını arttırmıştır. Bu devrede Türkiye ihracatı iki, ikibuçuk kat arası bir artış kaydetmiştir.

İhracatta Vergi İadesi Tedbiri

Daha önce de değindiğimiz gibi iktisadi kalkınma için yatırım, yatırım için yatırım vasıtaları, bütün bunlar için de döviz gerek. Bir ülkeye döviz sağlayan en önemli kaynağın ihracat olduğu savında birleşiyorsak «İhracat artırılmalıdır» ilkesini de benimsemiş sayılırız.

İhracatı teşvik tedbiri olarak ticarete ilişkin anlaşmalar, ihracatta vergi iadesi tedbiri, proje bazında kredi ve döviz tahsisi tedbirlerini yukarıda saydık. Bu tedbirlerden en çok ağırlık verilmiş bulunan ihracatta vergi iadesi tedbiri istenilen ihracat artışını sağlamış mıdır acaba? Bu soruya kesinlikle HAYIR diyeceğiz.

Vergi İadesinde amaç, mamüllerimize ihraç gücü kazandırmak, diğer ülkelerin aynı cins ve kalitedeki mamülleriyle dış piyasada rekabet edebilme yeteneği sağlamak, uzun vadede ihracatın yapısını değiştirmektir. Konunun yurdumuzdaki uygulaması dağınık şekilde ele alınmış, vergisel yüklerin bertaraf edilmesi yoluyla ihracatın teşviki fikrine dayanan kanunlarla şeker, şekerli maddeler, ispirto, ispirtolu içkiler, tuzlu maddelere muafıklar, mamul maddelerin bünyesindeki istihsal vergisinin alınmaması ya da iade edilmesi ön görülmüştür. Ancak, önceleri bütün bu kanunların tatbik görevi farklı dairelerin tekeline verilmişti. Daha sonra çıkarılan bir kanunla yetki doğrudan doğruya Bakanlar Kuruluna verildi.

Bir malın, ihracı halinde vergi iadesinden yararlanabilmesi için mamul niteliğinde olması vergi iadesi listelerinde yer almış olması gerekiyor. Listelerde adı geçmeyen bir mamul ihraç edildiğinde vergi iadesi talep edilirse iadeye hız getirmek üzere mamul bir ön incelemeden sonra % 5-15 arasında bir oran tesbit edilerek geçici iade listelerinde yayımlanıyor. Daha sonra

mamulün bünyesindeki vergi yükü, hangi oranın mamule ihraç gücü kazandıracağı, mamulün işlenme derecesi, dünya fiyatları gözlemlenerek geçici vergi iadesi, kararnamelerle kat'ie dönüştürülüyor.

Kuşkusuz vergi iadesi yöntemi günbegün geliyor, dozu ortuyor. Örneğin bugün altıyüze yakın mamül kat'i vergi iadesi listesine alınmış durumda. O halde neden bu denli sağlıklı bir tedbir, ihracatın yapısının değişmesine yeterli olamıyor?

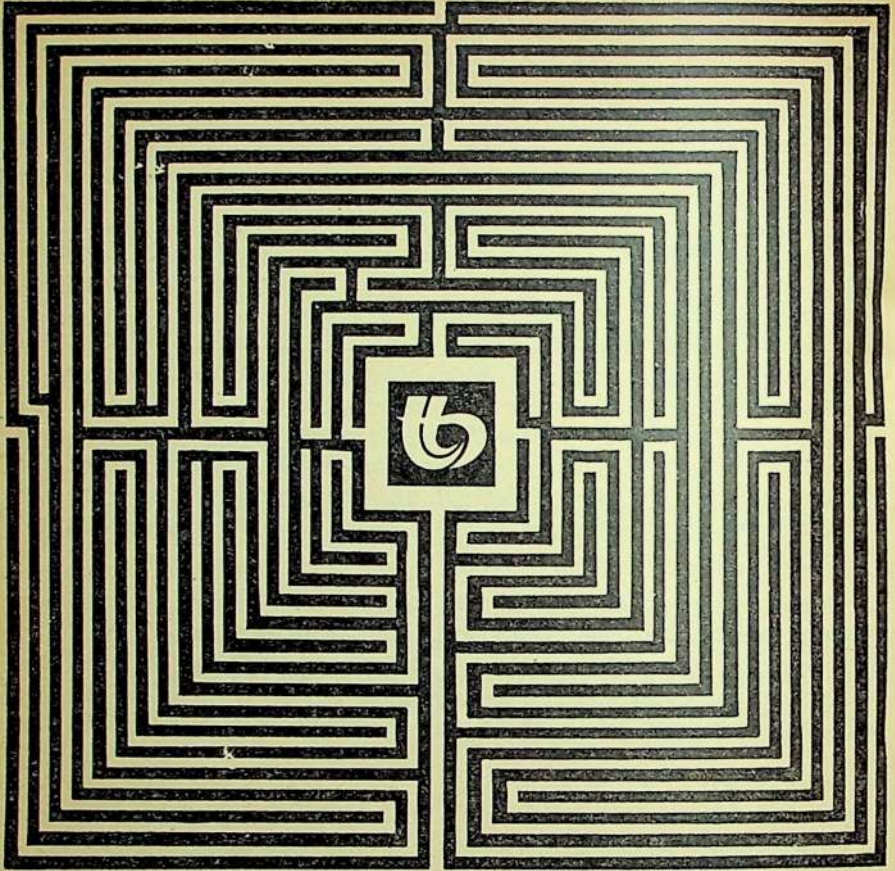
Çünkü, genellikle az gelişmiş ülkelerde dünya fiyatları yurt içi fiyatlardan düşük oluyor. İhracatçı firma için bir malı yurt içi fiyatının altında ihraç etmenin zararı yüklenmek anlamına geleceği açık bir gerçek. Bu zarar, yani yurt içi fiyat ile ihraç fiyatı arasındaki fark, vergi iadesi oranına eşit bulunduğu zaman mal ihraç yeteneği kazanacaktır. Vergi İadesi tutarı zarar tutarından ne kadar fazla ise malın ihraç yeteneği o kadar artacaktır. Oysa bu teorik koşullar Türkiyede gerçekleştirilemediğinden özellikle ilk yıllarda vergi iadesi etken olamamıştır. Örneğin maliyeti 586.TL. piyasa fiyatı 1.100 TL., ihraç fiyatı 420. TL. olan bir mamüle ihraç yeteneği ancak 680 TL. vergi iadesi verilmesi ile kazandırılabilir ki bu da %162 lik bir orandır.

İhracatın yapısal değişiminde en önemli faktör olacağına inandığımız ihracatta vergi iadesi tedbirinin yeterli olmadığını kanıtlamak için hemen aklımıza gelen yukarıdaki örnek pek basit bulunabilir. Ancak, görülmektedir ki ihracatın arttırılamamasının nedenlerinden biri ve belki de en önemlisi ihraç mallarının yurt içi fiyatlarının dış fiyatlardan yüksek oluşudur.

Ne Yapmalı ?

Bu durumda devalüasyon fiyatlarda yeni bir zıplamaya meydan vermemek koşulu ile bir çaredir. İthal mallarının fiyatları yükselecek kaçınılmaz olan yurt içi fiyat yükselişi ücret artışları talebini kırbaçlayacaktır. Siyasal ya da başka nedenlerle devalüasyon yapma olanağı voksa bütün ihracat maddelerine yüksek döviz kuru tatbiki sağlanabilir ve yalnız mamul maddelere yani ileri derecede işlenmiş maddelere ihracatta vergi iadesi ve diğer teşvik tedbirleri uygulanabilir. Uzmanların öngöreceği bu türden sair tedbirlerle yapısal değişim sağlanabilir ve o zaman bu ekonomik revolüsyona «İHRACAT SEFERBERLİĞİ» adı konulabilir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi'ne abone olunuz, abone yapınız. Yıllığı 150.— TL. dir. Öğrencilere özel indirim. 1976 yılı için 140.— TL. İdare Merkezimizden isteyebilirsiniz.

TYV | reklam

nasılsa bütün yollar
TÜRK TİCARET BANKASI'na çıkıyor
ohalde gecikmeden
EN KISA YOLU SEÇİN

TÜRK TİCARET BANKASI

EDİRNE'den KARS'a kadar yurdun her köşesinde hizmetinizde

JAPONYA'DA SERMAYE PİYASASI

Japonya'nın Önemi :

Av.Halük A. KABAALIOĞLU, LL.M. (*)

Dünya sermaye piyasaları içinde önemli bir yer tutan Japonya sermaye piyasası geçtiğimiz beş yıl içinde uluslararası boyutlar kazanmış ve Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, Meksika Cumhuriyeti, Kanada'nın Quebec Eyaleti, Avrupa Kalkınma Bankası, Avustralya Federal Hükümeti gibi ülke ve mali kurumlar fon toplamak üzere Tokyo Borsasına başvurmuşlardır.

Aynı şekilde Tokyo sermaye piyasasından fon sağlayan özel kuruluşların listesi de gittikçe uzamaktadır. 1972 Temmuz ayından sonra başta ICI, Yunanistan Ulusal Bankası, Finlândiya Hava Yolları, Venezuela, İrlanda Elektrik Şirketi, *Hambro International Finances*, Bogota şehri *Instituto de Desarrolla Urbana*, Yunanistan Enerji Şirketi, son yıllarda adı çeşitli skandallara karışan *Slater, Walker Securities, The Courtaulds International Finance N.V.*, Nikaragua, Solar Tankercilik Şirketi gibi kurumlar da özel olarak plâse edilen tahvillerle önemli meblâğlarda kaynak temin etmişlerdir.

«Uluslararası Sermaye Piyasası» (1) kavramının yerleştiği günümüz dünya ekonomisinde Japon sermaye piyasasının sadece uzak doğuda değil bütün dünyada ilgiyle izlenen önemli bir piyasa olduğuna şüphe yoktur.

Kişisel olarak Uzak doğu sermaye piyasalarına ilğimiz, New York Şehri Barosu (New York City Bar Association) tarafından düzenlenen bir dizi konferanslarda Japonya, Hong Kong ve Singapur sermaye piyasalarına ilişkin konuşmaları izledikten sonra artmıştır.

(*) İstanbul Barosu Avukatlarından, Hukuk Lisansı (İstanbul), Hukuk Masteri, LL.M. (Columbia), Pennsylvania Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sermaye Piyasası İnceleme Merkezinde Konuk Araştırmacı, 1973-74 Lâhey Devletler Hukuku Akademisi (Doctoral Scholar, 1976).

(1) Practising Law Institute tarafından düzenlenen «Uluslararası Sermaye Piyasası Hukuku» konulu seminer 18-19 Ekim 1973 tarihinde New York Barbizon Plaza'da yapılmış ve çok sayıda hukukçunun izlediği bu toplantı bir ay sonra San Francisco'da da tekrarlanmıştır. Seminere sunulan tebliğler şu eserde toplanmıştır : *International Securities Regulation* (Chairman : Harvey Dale) PLI, New York, 1973. Uluslararası sermaye piyasası kavramı hakkında genel olarak bkz : Manuel F. Cohen : «International Securities Markets», 46 *St. John's Law Review* 262-278 (1971) ve yine aynı yazarın «Toward an International Securities Market», 5 *Law and Policy in International Business* 357 (1973).

Bu arada, o tarihlerde mensubu olduğum Pennsylvania Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sermaye Piyasası ve Malî Kurumları İnceleme Merkezi (University of Pennsylvania Law School Center for Study of Securities Markets and Financial Institutions) tarafından New York'da Japon House'de düzenlenen Japon Sermaye Piyasası Brifingine katılarak bu konuda uzmanlaşmış kişileri dinlemek olanağını buldum. Bu brifing katılanların sayısı otuzu dahi bulmamakla beraber, sabah dokuzdan akşam altıya kadar devam eden bu brifingi izleyenlerin buldukları görevler dikkate alındığı zaman, konuya çeşitli çevrelerde verilen önem ortaya çıkar. Gerçekten de dünyanın en önemli yatırım bankaları, finansal kurumları, hukuk firmaları üyeleri bu brifing katılmak gereği duymuşlardı.

Genel Özellikleri :

Japon Sermaye Piyasasının uluslararası boyutlar kazanmasından önce eriştiği düzey, bizim gibi güçlü bir sermaye piyasasının kurulmasını arzulayan ülkeler için imrendirici bir düzey olmuştur. Gerçekten de bu konuda başvurduğumuz istatistiki bilgiler kayde değer özellikler arz etmektedir :

1968 yılı içinde Japonya'da 18 milyon pay sahibi, sermayeleri 100 milyon Yen'i bulan anonim ortaklığa ortak olarak katılmış, 13 trilyon Yen değerinde 100 milyar adet pay senedi borsaya kote edilmiş, paylarını borsaya kote ettiren ortaklık sayısı da 1522 yi bulmuştu (2). Aynı yıl içinde 319 milyarlık bölümü borsaya yeni kaydolan ortaklıklar tarafından olmak üzere Japon anonim ortaklıkları toplam 561 milyar Yen'i bulan bir meblâğı halktan sermaye olarak toplamıştır (3).

Yine 1968 yılında Japonya'da mevcut sekiz Menkûl Kıymet Borsasında 65,6 milyar adet pay senedi el değiştirmiş, bunların değeri 11,7 trilyon Yen'i bulmuştur. Bir gün içinde menkul kıymetler üzerinde yapılan işlemler ortalama olarak 38,8 milyar Yen değerinde 217 milyon adet pay senedir (4). Japon Borsalarında yapılan işlemler meblâğ olarak, dünyanın en büyük sermaye piyasasına sahip Amerika Birleşik Devletlerinin üçte birini bulmakta, fakat borsa dışı işlemler yine A.B.D. ile yapılacak bir karşılaştırmada önemsiz sayılacak bir meblâğda kalmaktadır.

(2) Zenkoku Shoken Torihikisho Kabushiki Bumpujokyochosa (Showa yongusanendo) Japon Menkul Kıymet Borsaları Pay Senedi Dağılımı, (1968) s. 5, 1970 ; 1969 Yılı Japon Maliye Bakanlığı (MOF) Yıllık Raporu Tablo 17 s. 334.

(3) Maliye Bakanlığının yukarıda belirtilen raporu s. 69.

(4) Aynı kaynak, Tablo 7, s. 334.

İhraç edilen tahvillere gelince, bunlar 1968 yılında 1,3 trilyon Yen'lik bir yekûna yükselmiş ve söz konusu tahvillerin büyük bir kısmı borsa dışında mali kuruluşlar tarafından satılmıştır (5). Aynı yıl yeni kurulan yatırım ortaklıkları, *toshigaisha*, 443 milyar Yen toplamış, toplam olarak yatırım ortaklıkları sermayesi 880 milyar Yeni bulmuştur (6).

Yukarıda belirttiğimiz sayılar Japon sermaye piyasasının çok faal olduğunu göstermektedir. Özellikle halk kapitalizminin Japonya'da çok kısa süreli bir tarihi olması Japon örneğine duyulan ilgiyi artırmaktadır.

Bilindiği üzere ikinci dünya savaşının son bulmasına kadar, Japonya'da büyük kuruluşların payları *Zaibatsu* ailelerinin ve bunların kontrolleri altındaki holding ortaklıklarının elinde idi. Ancak ikinci dünya savaşından sonradır ki, *zaibatsu* birlikleri feshedilmiş ve ortaklıklar halka açılmıştır. İşgâl esnasında tahminen 14 milyar Yen'i bulan paylar özel komitelere devredilmiş ve daha sonra da Menkul Kıymetler Tasviye Koordinasyon Komitesi, *Shoken shori chosei Kyogikai*, aracılığıyla halka dağıtılmıştı. Bu işlemler hiç kuşkusuz piyasanın sonraki gelişmelerinde özendirici bir rol oynamıştı.

Şunu da belirtelim ki, ikinci dünya savaşından bu yana halkın büyük bir kısmı «doğrudan yatırım» yerine «dolaylı yatırımı» tercih etmiştir. Gerçekten de gerek bankalardaki ve gerekse P.T.T. sisteminde biriken tasarruf hesapları gerçek kişilerin yaptıkları yatırımların % 44.3 gibi önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Menkul kıymetlere yapılan yatırımların oranı % 15.5 de kalmaktadır (9). Dikkatimizi çeken bir diğer husus ise Japon sermaye ortaklıklarının kullandıkları sermayenin önemli bir bölümünü banka kredilerinden temin etmekte olmalarıdır. Gerçekten de ortaklıkların kullandıkları meblâğın sadece % 17.5 lik bölümü menkul kıymet arzı ile sağlanmaktadır (10). Bu sermaye yapısının nedeni vergi mevzuatı olmakla beraber sürekli enflasyonun önemli etkisi olduğu da ifade edilmektedir (11). Bu nedenle önemli reformlar önerilmektedir (12).

(5) Aynı Kaynak, Tablo 40 s. 76 ve 100.

(6) Tablo 33 s. 335.

(7) Bisson : *Zaibatsu Dissolution in Japon, 1954.* ; İyori : *Anti-Monopoly Legislation in Japan, 1969.*

(8) Söz konusu Komite, 1947 tarihli ve 8 sayılı Menkul Kıymetler Tasviyesinin Koordinasyonu Hakkındaki Kanun (*Yukashoken no shobun no chosel kou ni kansuru horitsu*) nun getirdiği özel hükümlerle kurulmuştur.

(9) MOF Raporu Tablo 107 s. 127.

(10) Aynı Kaynak Tablo 251 s. 278. Söz konusu oran sürekli düşmektedir.

(11) Misao Tatsuta : *Securities Regulation in Japan, Tokyo Press, 1970 s. 2.*

(12) 1971 değişiklikleri için bkz. The 1971 Amendment to the Securities and Exchange Law 1971 tarih ve 4 sayılı Yasa, Temmuz 1971.

Borsaların Gelişimi :

Japonya'nın ilk menkul kıymetler borsası, Mayıs 1878 de kâr amacı güden Tokyo Borsası Limited Ortaklığı olmuştur. O tarihten sonra kuruluş ve yönetimde önemli değişiklikler yer almıştır. Japon Borsalar tarihinde önemli bir gelişme ikinci dünya savaşı öncesi görülmüş ve Tokyo Borsası yerine Japonya Menkul Kıymetler Borsası isimli yarı resmî bir borsa kurulmuştur.

Ağustos 1945 de, savaşın sona ermesiyle, Menkul Kıymetler Borsası feshedilmiş ve Japonya'da örgütlenmiş bir borsa kalmamıştır. Zamanla gayri resmî ve borsa dışı bir piyasa ortaya çıkmış, ikinci dünya savaşından önce etkisini sürdüren büyük sınaî ve mali birliklerin, yani Zaibatsu'ların savaştan sonra dağıtılmasıyla halkın menkul kıymetlere sahip olma arzusu artmış ve yatırımcı halkın korunması da örgütlenmiş ve sorumlu bir borsanın kurulmasını gerektirmiştir.

16 Mayıs 1949 da, Tokyo, Osaka ve Nagoya'da borsalar açılmış, bunları Kyoto Hiroshima, Fukuoka, Niigata ve Sapporo borsaları izlemiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde kabul edilen 1933 tarihli *Securities Act* (13) ile 1934 tarihli *Securities and Exchange Act* (14) isimli iki federal yasayı örnek alan ve neredeyse kelimesi kelimesine aynen kopya eden Japon Sermaye Piyasası Kanunu, *Shokon tarihikiho*, Nisan 1948 de kabul edilmiş ve borsaların yeniden düzenlenmesini öngörmüştür. Bunun sonucu olarak savaş öncesi kâr amacı güden Borsa Ortaklığı yerine, üyelik sistemini esas alan bir sistem kabul edilmiştir (15).

Bugün Japonya'da sekiz borsa vardır. Bunlar Tokyo, Osaka, Nagoya, Kyoto, Fukuoka, Hiroshima, Niigata ve Sapparo Borsalarıdır. Bu borsalardan ilk ikisinde görülen yoğunluk diğerlerinde söz konusu değildir. Tokyo Borsası tüm işlemlerin % 68,7 sini bünyesinde gerçekleştiren en büyük borsa niteliğindedir. Osaka Borsası % 23 oranla ikinci sırayı almakta bundan sonra gelen borsaların gerçekleştirdikleri işlemler önemsiz oranlarda kalmaktadır: Nagoya % 3.1, Kyoto % 0,5, Hiroshima % 0,5, Fukuoka % 0,3 oranına sahiptir.

1948 tarihli Sermaye Piyasası Kanununun 81. maddesinin 2. paragrafına göre, menkul kıymetler borsasının açılabilmesi için Maliye Bakanlığının izni alınmak gerekir. Kanunda 1953 yılında yapılan değişiklik daha önce kabul edilen kayıt sistemi yerine belirttiğimiz «izin» sistemini öngörmüştür. Bu değişikliğin nedeni çok sayıda borsanın kurulmasını önlemektir. Borsaların kurulabilmesi için öngörülen koşullar belirttiğimiz kanunun 83. maddesinde ve özellikle ikinci paragrafta düzenlenmektedir. Maliye Bakanına tanınan izin yetkisi oldukça geniştir. Gerçekten de Bakanlık 83. maddede öngörülen

tüm koşullar yerine getirilse dahi kurulacak borsanın yerinin gösterdiği ekonomik özellikler nedeniyle izin vermekten kaçınılabilir. Borsa kuruluşu için başvuran girişimciler ayrıca öngördükleri borsa kuralı ve düzenlemelerini Bakanlığın onayına sunmak zorundadırlar. (16). Borsa esas kuralında (tüzükte) yapılacak değişiklikler için önceden Maliye Bakanlığının izni alınmak gerekir. Bakan, bu kurallarda değişiklik yapılmasını istemeye de yetkilidir. Aynı kanunun 154 maddesine göre Bakan borsaları teftiş eder ve kanunun veya kuralların ihlâl edildiğini saptarsa, borsa yöneticilerini görevlerinden uzaklaştırabileceği gibi borsayı kapatabilir (Madde 155, 1. bend).

10 Temmuz 1967 tarihinde Menkul Kıymet Borsaları Danışma Komisyonu tarafından hazırlanan «Borsaların İşleyişinde Islahat» başlıklı rapor Borsaların her zaman yatırımcıların korunması ve kamu yararı amaçına dönük çalışmadığını saptamış ve Borsa Yönetim kuruluna borsa üyesi olmayan kişilerin seçilmelerini önermişti. Bu yönde yapılan değişiklikler borsalar önemli bir reform gerçekleştirmiş oldular (17).

Borsanın Amacı — Borsa Üyeliği :

Tokyo Borsasının öngörülen amacı, adil ve hakkaniyete uygun mübadele ilkelerini yerleştirmek ve menkul kıymetler üzerinde yapılacak işlemlerde kamu yararı ve yatırımcıların korunması dikkate alınarak menkul kıymet ticaretini yürütmek olmuştur.

Borsa'ya üyelik sadece ortaklıklar için mümkün olup, gerçek kişiler borsaya üye olamamaktadır. Sermaye Piyasası Kanununda 1965 yılında yapılan bir değişiklik ile borsaya üye olmak isteyen ortaklıkların önceden Maliye Bakanlığından ruhsat almaları koşulu öngörülmüştür. Aynı değişiklikler sırasında kanunda yer alan «*shoken gyosha*» cober-simsar terimi «*shoken gaisha*» menkul kıymetler ortaklığı terimi ile değiştirilmiştir.

Menkul Kıymetler Ortaklığı kavramının tanımını kanunun 2. maddesinin 9. paragrafında buluyoruz. Buna göre Menkul Kıymetler Ortaklığı, 28. maddede öngörüldüğü şekilde Maliye Bakanlığından ruhsat alan anonim ortaklıktır. 28. maddenin birinci paragrafına göre anonim ortaklıklar dışında ticari kuruluşlar menkul kıymet ticareti yapamazlar. Burada yer alan

(13) 26 Mayıs 1933 tarihli 22 Nolu Kanun (73 d Congress). Securities Act of 1933, 15 U.S.C. 774-77AA.

(14) 6 Haziran 1934 tarihli 291 nolu Kanun (73 d Congress — H.R. 9323)

(15) Japanese Laws Relating to Securities and Exchange and Foreign Securities Dealer, Tokyo, 1971 İngilizce çevirileri toplamıştır.

(16) Ülkemizde benzer bir düzenleme 16 Mayıs 1929 tarihli 1447 sayılı Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanununda öngörülmüştür. (Resmî Gazete 30 Mayıs 1929 No. 1203) Düstur 3. tertip, C 10 s. 614.

(17) Maliye Bakanlığı MOF 1968 Yıllık Raporu s 250 251.

«shokengyo» menkul kıymet ticareti kavramı şöyle tanımlanmaktadır: Bankalar, trust ortaklıkları ve Bakanlar Kurulu kararnamesiyle belirtilecek kişiler dışında kalan kişiler tarafından yürütülen aşağıdaki işlemlerdir :

a) Menkul kıymet satışı, b) Menkul kıymet satışına aracılık etmek, c) Menkul kıymet aracı kuruluşluğu-«underwriting», d) Menkul kıymetlerin ikinci dağılımı, e) Menkul Kıymetlerin halka arzı hazırlıkları vs. (Md. 2 paragraf 8).

Maliye Bakanlığı tarafından verilen ruhsatlar dört türdür :

- 1) Menkul kıymetler üzerinde kendi hesabına işlem yapmak için
- 2) Komisyoncu olarak işlem yapmak için
- 3) Aracı kuruluş-underwriter-olarak satın alıp halka dağılımını gerçekleştirmek için (yönetici aracı kurulum)
- 4) Menkul kıymetlerin dağılımını yapan aracı kuruluş topluluğunun «underwriter syndicate» üyesi olarak senetlerin satışını yürütmek için

Menkul Kıymetler Ortaklıkları yukarıda belirtilen ruhsatlardan birini veya hepsini almak için müracaat edebilirler. Faaliyette bulunmak istenilen türlere göre öngörülen sermaye miktarı değişmektedir. Örneğin ne aracı kuruluş ve ne de dağıtımla ilgilenmek istemeyen bir komisyoncu firmanın en az 200 milyon Yen'lik bir sermayesi olması gerekir. (18)

Ruhsat için başvurulduğunda Maliye Bakanlığı ilgili kuruluşun sermaye yapısının yeterli olup olmadığını, yeterli bilgi ve tecrübeye sahip personeli olup olmadığını, müracaatçının bulunduğu bölgede diğer menkul kıymet ticareti yapan firmaların sayısı ve nitelikleri karşısında yeni firmanın durumunu değerlendirecektir. (Md. 31) (19)

(18) Asgari sermaye miktarları şöyledir:

- (1) Aracı kuruluş görevi yapan ortaklıklar
  - a) Diğer menkul kıymet ticareti türlerinde de faaliyet gösterecek yönetici aracı kuruluşlar 3 Milyar yen.
  - b) Sadece aracı kuruluşluk yapacak yönetici aracı kuruluşlar 1 Milyar yen.
  - c) Diğer aracı kuruluşlar 200 Milyon yen.
- (2) Aracı kuruluşluk dışında borsa işlemleri yapacak ortaklık için:
  - a) Tokyo ve Osaka Borsalarında 100 Milyon yen.
  - b) Nagoya Borsasında 50 Milyon yen.
  - c) Diğer borsalarda 30 Milyon yen.

(19) Bir Maliye Bakanlığı Genelgesi (ki bunlara zoshō ismi verilmektedir) (23 Mart 1987 tarih ve 685 Nolu) bu esasları özetle şöyle saptamıştır: 1) Sermaye durumu ve kârlılık potansiyeli 2) Personel organizasyonu 3) Müracaatçının herhangi bir kanun ve kuralı ihlal edip etmediği vs. Bu genelge ortaklığın borçluluk oranının % 10 veya daha az olması gereğine işaret eder.

1948 tarihli Japon Sermaye Piyasası Kanunu 65 maddesiyle bankaların, trust bankalarının ve Bakanlar Kurulu kararnamesiyle belirtilecek diğcr mali kurumların «aracı kuruluşluk» yapmalarını veya diğcr menkul kıymet işlemlerine girişmelerini yasaklamaktadır. Bu yönden de A.B.D. de *Glass-Steagall Act* olarak anılan 1933 tarihli Bankacılık Kanununun ticaret bankacılığı ile yatırım bankacılığını ayıran ilkelerine benzer bir tutum görölmektedir.

Mevcut 237 adet Menkul Kıymet Ortaklığı arasından sadece 11 tanesi yönetici aracı kuruluş olmak yeteneğine sahiptir. Nisan 1973 itibariyle 150 Menkul Kıymet Ortaklığı Borsalara kayıtlıdır. Ancak bunlar arasında «dört büyükler» adı verilen Nomura, Nikko, Daiwa ve Yamaichi işlemlerin % 55 ini ve aracılık faaliyetinin büyük bir çoğunluğunu yürütmektedir.

Tokyo Borsasında Üyelik :

Tokyo Menkul Kıymetler Borsasının Anayasasına göre borsa üyeliği iki türdür : 1) Daimi üyeler 2) Saitori üyeler.

Daimi üyelik 83 ve «saitori» üyelik ise 12 üye ile sınırlandırılmıştır. Her iki tür üye de ruhsatlı Menkul Kıymetler Ortaklığı «*shoken gaisha*» olarak kurulmak gerekir. Bunlardan 46 üye dört tür işlem için de ruhsat almışken, 36 üye aracı kuruluşluk hariç, diğcr üç işlem için ruhsat almış ve bir üyenin faaliyetleri de sadece simsarlıkla sınırlı olarak düzenlenmiştir.

Bazı ülkelerde kendi hesabına işlem yapma ve komisyonculuk gibi iki ayrı tür işlem yapma ruhsatı bir arada verilemezken, Japon mevzuatı buna izin vermekte, hatta aracı kuruluş olarak ihracın tamamını satın alma ve dağıtım işlemlerini yürütme imkânını tanımaktadır.

Saitori üyeler ise normal üyeler arasındaki işlemlerde aracı şahıs olarak çalışır, bir tür simsarın simsarıdır. New York Menkul Kıymetler Borsasında (NYSE) görevli «specialist» veya Londra borsasındaki «cober» kendi hesabına işlem yapabilirken, «saitoriler» bu tür işlemleri yapamaz. (20).

Tokyo Borsası Yönetimi :

Daha önce de belirttiğimiz gibi Japonya'da Borsalar Maliye Bakanlığının denetimi altındadır. Maliye Bakanlığı denetimi altında olan Tokyo Borsasını borsa anayasasına uygun olarak seçilen üyeler ve bir Başkandan oluşan «Güvenürler Kurulu» yönetir.

Söz konusu «Güvenürler Kurulu», borsada muameleleri, üye ortaklıkların ticarî davranışlarını düzenleyen kurallar ve nizamnameler öngörmeye yetkilidir. Borsanın temel amaçlarını ve siyasetini saptamak görevi de bu ku-

ruldadır. Bu kurul, üyeler arasında uyumu sağlamak, korumak ve yüksek ahlâki standartları devam ettirmek için Borsa Başkanının danışma organı olarak görev yapan beş komite kurmuştur. Bunlar 1) Üyelik 2) Mali işler 3) Mübadele 4) Genel Hedef tayini 5) Disiplin Komiteleridir. Borsa Başkanı gerekli görürse başka komiteler kurabilir.

Guvenürler heyetinin kabul ettiği kural ve nizamnameleri ve icra siyasetini uygulamak, 700 görevliyi denetlemek Borsa Başkanının görevleri arasındadır. Başkan, borsa üyelerinin 2/3 çoğunluğu ile seçilir. Borsanın en yüksek yürütme görevlisi olan Başkan bu görevde iken her ne surette olursa olsun menkul kıymet ticaretiyle meşgul olamaz.

Tokyo Borsasında İşlem Gören Menkul Kıymetler :

Borsada işlem gören bütün menkul kıymetler kote edilmek gerekir. İhraç ettiği menkul kıymetlerin borsaya kote edilmesini talep eden ortaklıkların başvurusu üzerine kote işleminin genel kamu yararı ve yatırımcıların korunması açısından uygun ve gerekli olup olmadığı ayrıntılarıyla incelenir. Bundan sonra kote işleminin gerçekleştirilmesi için Maliye Bakanlığının onayı alınmak gerekir.

Tokyo Borsasında kote edilmiş pay senetleri, «Birinci Bölüm» ve «İkinci Bölüm» olarak iki bölümde ele alınmaktadır. Pay senetlerinin bu gruplardan birine girmesi, ortaklığın sermayesinin miktarı, pay senedi sahiplerinin sayısı, payların dağılımı, gördüğü işlem miktarı gibi özelliklerine göre kararlaştırılır. Bu şekilde bir ayırım aslında 1961 yılının Ekim ayında «ikinci bölüm» ün açılmasıyla gerçekleştirilmiştir. İkinci bölümde işlem gören pay senetlerini, daha önce borsa dışı işlem gören senetler oluşturmakta olup, bu bölüm küçük ortaklıklar tarafından ihraç edilmiş senetlerin el değiştirmesi işlemlerinde de uygun usullerin kurumlaştırılması amacıyla geliştirilmiştir. Ekim 1961 den önce kote edilmiş bütün senetler birinci bölüme ayrılmış, daha önce borsa dışı, yani «over-the-counter» piyasada işlem gören senetler de ikinci bölüme alınmıştır. Birinci bölüm için öngörülen koşulları devam ettiremeyen ortaklıkların senetleri, ikinci bölüme devredilmektedir.

---

(20) Bu konuda genel bilgi için bkz. Report on the Feasibility and Advisability of the Complete Segregation of the Functions of Dealer and Broker, S.E.C. s. 25 vd (1936). Securities Exchange Act, Release No. 7432, SEC, September 24, 1964; Rules of the Board of Governors, NYSE Rule 103 vd.

1971 yılı itibariyle kote edilmiş pay senetlerinin durumu şöyledir:

	Birinci Bölüm	İkinci Bölüm
Kayıtlı ortaklık sayısı	771	532
Borsaya kote edilen senet sayısı	806	558
Kote edilen senetlerin nominal değeri (milyon Yen)	116.203	6.169
Kote edilen pay senetlerin piyasa değeri (milyon Yen)	21.499.866	1.215.124
Günlük ortalama işlem sayısı (pay senedi)	197.436.000	5.972.000
En yüksek günlük işlem yekünü (21 Ocak - 1972)	685.634.900	31.322.600
		(17 Temmuz 1962)

Kaynak : Tokyo Stock Exchange, Tokyo, 1972 s. 17.

Elimizde bulunan 11 Aralık 1973 tarihli bilgilere göre Tokyo Borsası birinci bölümde yer alan ortaklık sayısı 849, kayıtlı pay senedi sayısı 869 dur. Burada kayıtlı bulunan bu 849 ortaklığın toplam sermayesi 7.833.7 milyar Yen'dir. Bunların çıkardığı pay senetlerinin piyasa değeri aynı yıl sonunda 35.146.8 milharı bulmuştur. Aynı tarihte ikinci bölüme kayıtlı ortaklık sayısı 523, pay senedi sayısı da 545 dir. Bunların sermayeleri 430.2 milyar ve bu pay senetlerinin piyasa değeri 2.014.8 milyar Yen olmuştur. (21).

Tahvilin durumuna gelince 1971 sonu itibariyle kote edilmiş tahviller şöyledir : Kote edilmiş tahvil sayısı 135, kayıtlı ihraççı ortaklık sayısı 70, günlük ortaklama satış miktarı 1.209.063.000 Yen (22) (23). 1970 yılından sonra değiştirilebilir tahvillerin de borsaya kote edilmesi mümkündür.

Rüçhan Hakları : (Shinkabu hikiukeken shosho)

Gerek iç ve gerekse dış yatırımları teşvik etmek amacıyla Tokyo Borsası 1966 yılında kabul ettiği bir dizi kural ve yöntemle rüçhan haklarının işlem görmesini de kabul etmiştir. Sermayesini artırmak isteyen bir ortaklık bu katılma senetlerini doğrudan doğruya ortaklarına ihraç edebilir. Haklar üzerinde işlem yapılması ancak böyle mümkün olur. Bu konunun ayrıntıları 1899 tarihli Japon Ticaret Kanununda düzenlenmiştir.

(21) Norburg/Bownas : Busines in Japan, London 1974.

(22) Tokyo Capital Market and Nomura Securities, Newsletter from Japan, the wall street Journal, December 20, 1973 s. 11, 12, 13 Ayrıca aynı gazetenin December 20, 1974 tarihli nüshası s. 13.

(23) Genel olarak bkz. An Understanding of the Tokyo Capital Market, by Nomura Research Institute of Technology and Economics, Tokyo (tarih yok).

Tokyo Borsasında Görülen İşlem Türleri :

Teslim gününe göre Tokyo Borsasında dört türlü menkul kıymet işlemi söz konusu olmaktadır. Bunları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz :

- 1) *Fatsu Torihiki* : Genellikle «normal yol» olarak nitelendirilen bu yöntemde işlem gören menkul kıymet, işlem gününü izleyen üçüncü iş günü teslim edilir. En yaygın tür olan bu uygulama borsa işlemlerinin % 98 ini oluşturur.
- 2) *Tajitsu torihiki* : Genellikle «peşin» işlem şeklinde de isimlendirilen bu işlemde menkul kıymet, işlemin yapıldığı gün veya taraflarca kararlaştırılacak bir gün teslim edilir.
- 3) *Tokuyaku Torihiki* : Satıcının opsiyonuna göre onbeş gün içinde teslim söz konusu olmaktadır.
- 4) *Hakkobi torihiki* : Saptanacak ileri bir tarihte teslim olarak da isimlendirilen bu yöntemde teslim ileri bir tarihte yapılmakla beraber işleme konu olan menkul kıymetler sınırlıdır. Gerçekten de bu yol sadece pay senedi veya rüçhan hakkı belgesi veya ilmühaberi çıkarılmamış olan hallerde uygulanabilecektir.

Marjinal işlemler ne şekilde söz konusu olabilmektedir? Japonya'da da kredili menkul kıymet alımı mümkündür. Maliye Bakanlığı kredi oranını saptamak yetkisine sahiptir. Genellikle bu oran % 30 dolaylarında oynamaktadır. Bu tür işlemler altı ay içinde kapatılmak gerekir ve Tokyo Borsasının birinci bölümüne kayıtlı menkul kıymetler bu işleme konu olabilir.

Japon Bankaları, pay senedi alımlarını finanse etmekte çok çekingen davrandıklarından Menkul Kıymetler Ortaklıkları kredi finansmanını da zaman zaman üstlenmektedir. Ancak bu ortaklıkların mali olanakları sınırlı olduğundan mahalli ortaklıklar bu işi üstlenmişlerdir. Gerçekten de 1955 yılında ilgili yasada yapılan bir değişiklikle bu kuruluşların denetlenmesi öngörülmüştür. Sonuçta bu ortaklıkların üç büyük kuruluşta birleşmeleri de sağlanmıştır : *Japan Securities Finance Company* (Tokyo), *Osaka Securities Finance Company* ve *Chubu Securities Firm Co.* (Nagoyu).

Sermaye Piyasasını İlişkin Mevzuat :

Sermaye piyasasını ilgilendiren kanunların başında yukarıda belirttiğimiz 1948 tarihli *Sermaye Piyasası Kanunu* gelir. Bunun dışında 1899 tarihli *Ticaret Kanunu*, 1905 tarihli *Teminatlı Tahvil Trust Kanunu*, *Menkul Kıymet Yatırım Trust Kanunu* (1951), *Uzman Muhasebeciler Kanunu* (1948) ve son

olarak 1971 yılında kabul edilen beş sayılı *Yabancı Menkul Kıymetler Firmaları Kanunu*dur.

Bunlar dışında tüzük, kararname vb. düzenlemeler arasında en önemlileri şunlardır : Menkul Kıymetler Borsası Kanunu Uygulama Talimatı (1965), menkul kıymetlerin tescili ve buna ilişkin konularda yayınlanan Maliye Bakanlığı (MOF) genelgesi, Finansal Beyanların hazırlanmasına ilişkin esasları düzenleyen 1963 tarihli genelge, kote edilmiş pay senetleri için bir tür vekâletname olan «*proxy*» lerin teminine ilişkin kararname, ülkemizde şiddetle ihtiyaç duyulduğuna inandığımız «*tender offer*» lara ilişkin düzenleme (1971) vs. sayılabilir (23). Ayrıca Borsaların ve Menkul Kıymet Ticareti Yapanlar Birliği'nin kabul ettiği kurallar önemli bir yer tutar. (*)

(23) Tender offer'lara ilişkin genel bilgi için bkz. Halûk Kabaalioğlu : «Çok Uluslu Ortaklıklar Sorununa İlişkin bir Amerikan Mahkeme Kararı», Banka ve Ekonomik Yorumlar. Cilt 12. sayı 10. Ekim 1975 s. 51. Özellikle dn. 18 de yer alan diğer kaynaklar.

(**) Japon Hukukuna ilişkin çalışmalarımda yakın ilgisini esirgemeyen Tokyo Barosu Avukatlarından (ve Melvor, Christensen, Kaufmann firması ortağı) sayın Kunio Aoki'ye, Sapporo Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı sayın Profesör Dr. Akinobu Tanso'ya teşekkürlerimi sunarım. Tokyo Üniversitesi Ticaret Hukuku Profesörü Makato Yazawa, Japonya'da Sermaye Piyasası konusunda Harvard Üniversitesinden Louis Loss ile birlikte yazdıkları kitabı baskıya verdiklerini bize bildirmiş olmakla beraber bu eser henüz elimize geçmediğinden yararlanmak olanağını bulamadık.

KUSKUSUZ YAŞANTINIZ İÇİN

İSTANBUL'DA
Beyoğlu - Şişli -
Kurtuluş ile

ANKARA
şubelerimizde

KİRALIK
KASALARIMIZ
HİZMETİNİZDE

TÜRKİYE
ÖĞRETMENLER
BANKASI

SON BİR YILDA

MEVDUATIMIZ

% 40 ARTIŞLA,

2 MİLYAR

LİRAYI AŞMIŞTIR.

PLASMANLARIMIZ

% 50 ARTIŞLA,

1,5 MİLYAR

LİRAYA YAKLAŞMIŞTIR.

SAYIN HALKIMIZIN VE DEĞERLİ MÜŞTERİLERİMİZİN
YAKIN İLĞİ VE GÜVENİNE TEŞEKKÜR EDERİZ.

İSTANBUL BANKASI

HIZLI GELİŞMENİN ÖRNEĞİ

BANKA REKLAMLARININ ETKİNLİĞİNİN ÖLÇÜLMESİ : BİR ARAŞTIRMA (x)

Dr. Uğur YAVAŞ
Turgut ZİYAL
Mehmet TÜMER

Giriş

Bir hizmet sektörü olan bankacılık, yurdumuzda rekabetin en yoğun olduğu alanlardandır. Sözlü ve yazılı yayın organlarında hergün geniş çapta yeralan banka reklamları, bu sektörde giderek kızışan bir rekabetin varlığını kanıtlamaktadır.

Bankalararası rekabet koşullarını pazarlama bileşimini oluşturan üyeler açısından değerlendirdiğimizde, banka yöneticilerinin hizmetlerini pazarlamada gerçekten güç bir durumda oldukları ortaya çıkar. Şöyle ki, bu sektörde faiz hadleri (fiyat) ve hediyeler, ikramiyeler vb. (satış teşviki) yasalarla düzenlenmekte, şubelerin (dağıtım kanalları) açılması izni gerektirmekte, sunulan hizmetler (ürün) aralarında farklılıklar göstermemektedir. Bu tür kısıtlamaların doğal bir sonucu olarak, reklam faaliyetleri, bankaların tasarrufu teşvikte ve birbirlerinin müşterilerini çekmede en önemli pazarlama ögesi görünümündedir. Nitekim banka reklam harcamaları son yıllarda giderek artmış ve toplam reklam harcamaları içinde büyük pay sahibi olmuştur (1).

Bu arada akla bazı sorular gelmektedir, Vurkaç'ın da belirttiği gibi :

«Acaba bu denli büyük harcamalarla gerçekleştirilen reklam girişimleri, bankalara bekledikleri yararı sağlamış mıdır? Bir diğer yönden de gelişmekte olan Türk reklamcılığı kendisine cömert bütçelerle sunulan bu konuda, etkin aşamalara ulaşabilmiş midir? (2)

Yazıda değinilen araştırmada yukardaki sorulara kısmî bir yanıt getirme amaçlanmıştır.

Araştırma Yöntemi

Araştırmanın örneklem kitlesini İstanbul'dan seçilmiş, hukuksal yeterlilik yaşı olan 18'i aşmış 221 kişilik bir küme oluşturmaktadır.

Zamanın kısıtlı olması nedeniyle kişilerin seçiminde raslantısal bir yöntem uygulanamamıştır. Örneklem kitlenin demografik özellikleri tablo I'de

(x) Bu araştırmanın verilerinin toplanmasında emeği geçen sayın Zafer KURAN-EL, Sayın Bekir KARABAYIR ve Sayın Mehmet BULDURGAN'a teşekkürü bir borç biliriz.

(11) GÖRÜŞ (kasım 1975) s. 15, (ağustos 1976) s. 29

(12) Yılmaz VURKAÇ «Bankacılıkta Reklam Uygulamaları» Banka ve Ekonomik Yorumlar (ocak 1977) s. 65.

verilmiştir. Tablonun incelenmesinden de görülebileceği gibi, örneklem kitle çoğunlukla erkek, lise ve üstü düzeyde eğitim görmüş, 18-35 yaşları arasında ve orta gelirli kişilerden oluşmuştur.

Örneklem kitlenin, içinden seçildiği İstanbul nüfusunu tam olarak yansıttığı öne sürülemez. Bu nedenle bulguların yorumlanmasında ana kitle ile örneklem kitle arasındaki sapmalar akıldan çıkarılmamalı ve kesin genellemeierden kaçınılmalıdır.

Araştırma ile ilgili bilgi, anketler aracılığı ile ve kişisel görüşme yöntemi ile 13-23 ocak 1977 tarihleri arasında toplanmıştır. Üç bölümden oluşan anketler, pilot çalışmalarda denendikten ve üzerinde gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra son şekline getirilmiştir.

Birinci kısımda örneklem kitlesine hatırlama testi uygulanmış (3) ve her kişiden cümle tamamlama yöntemi (4) ile on ayrı banka sloganının hangi bankalara ait olduğunun belirtilmesi istenmiştir (bkz. Tablo II). Bu işlem «slogan/başlık hatırlama endeksi»nin geliştirilmesine temel olmuştur (5). Sloganların seçiminde, bankaların büyüklüğü ve sözkonusu sloganların 1976 yılında sözlü-yazılı yayın organlarında yaygın olarak kullanılmaları gözönüne alınmıştır.

Anketin ikinci bölümünü, kişilerin çeşitli reklam araçlarını izleme alışkanlıklarını belirlemeye yönelik sorular oluşturmuştur.

Son bölümde ise, örneklem kitlenin demografik özelliklerini saptamaya yardım eden sorular yer almıştır.

Bulgulara temel olan veriler Boğaziçi Üniversitesi Bilgisayar Merkezi'ndeki SPSS paket programı aracılığı ile değerlendirilmiştir.

Bulgular

Demokratik Özellikler - Slogan Hatırlama İlişkisi

Tablo III de belirtilen verilere dayanarak sloganların hatırlanması ile örneklem kümesinin demografik özellikleri arasında bir ilişki olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır.

- (3) Bank Public Relations and Marketing (American Institute of Banking ve The American Bankers Association'un ortak yayını, 1974), s. 202.
- (4) Darrel Blaine Lucas ve Stevart Henderson Britt Measuring Advertising Effectiveness (New York - Mc Graw Hill Co., 1963) s. 143-144.
- (5) «Slogan/başlık hatırlama endeksi» örneklem grubuna dahil kişilerin doğru hatırladığı slogan sayısına dayanarak geliştirilmiş bir ölçektir. Buna göre 7-10 arası sloganı doğru hatırlayan 25 kişi «çok» 4-6 arası sloganı doğru hatırlayan 67 kişi «orta» 3 ve daha az sayıda doğru hatırlayan 129 kişi ise «az» diye tanımlanan kümelere dahil edilmiştir.

TABLO I

Örneklem Kitlenin Demografik Yapısı

(N : 221)

%

Cinsiyet	erkek	67.3
	kadın	32.7
	toplam	100.0
Yaş	18 — 25	35.7
	26 — 35	28.5
	36 — 45	15.0
	46 — 55	14.9
	56 ve üstü	5.9
	toplam	100.0
Gelir	1200 TL den az	12.2
	1201 — 2500	26.3
	2501 — 5000	41.7
	5001 — 7500	13.4
	7501 ve üstü	6.4
	toplam	100.0
Eğitim	ilk ve daha az	17.2
	orta	16.4
	lise	28.9
	yüksek	37.5
	toplam	100.0

TABLO II

Sloganlar ve ait oldukları bankalar

Slogan	Banka
1 — Sizlerle Mutlu Sizlerle Güçlü	T. Garanti Bankası
2 — Güveninizin Eseri	Akbank
3 — Bankamızı Seçtinizse Tercihiniz Doğrudur	T. Vakıflar Bankası
4 — Daima En İyi Hizmet	Yapı ve Kredi Bankası
5 — Bankacılıkta Rakkamlar Konuşur	T. C. Ziraat Bankası
6 — Hizmet Daha Önemli İse	T. Ticaret Bankası
7 — Ama Biz Osmanlı Bankasıyız	Osmanlı Bankası
8 — Daima Önde Daima Güçlü Daima Güvenilir	T. İş Bankası
9 — Halk Bankası Halkın Bankasıdır	T. Halk Bankası
10 — Emlak Kredi Bankası Evinizin Bankasıdır	T. Emlak Kredi Bankası

TABLO III
Demografik Özellikler — Slogan Hatırlama İlişkisi

		Az	Orta	Çok	
		Hatırla-	Hatırla-	Hatırla-	Toplam
		yanlar	yanlar	yanlar	
		(N : 129)	(N : 67)	(N : 25)	
Cinsiyet	erkek	% 55.1	% 32.0	% 12.9	% 100.0
	kadın	64.8	28.2	7.0	100.0
Yaş	18 — 25	% 53.2	% 34.2	% 12.7	% 100.0
	36 — 45	62.7	28.8	8.5	100.0
	26 — 35	77.4	16.1	6.5	100.0
	46 — 55	51.5	36.4	12.0	100.0
	56 ve üstü	58.5	38.5	23.0	100.0
Gelir	1200 TL den az	% 44.0	% 36.0	% 20.0	% 100.0
	1201 — 2500	65.5	29.3	5.2	100.0
	2501 — 5000	57.3	30.3	12.4	100.0
	5001 — 7500	56.7	30.0	13.3	100.0
	7501 ve üstü	54.5	36.4	9.1	100.0
Eğitim	İlk ve daha az	% 84.2	% 15.8	% 0.0	% 100.0
	Orta	64.7	29.4	5.9	100.0
	Lise	48.4	33.9	17.7	100.0
	Yüksek	50.6	36.1	13.3	100.0

Görülebileceği gibi örneklem kitleye dahil erkek ve kadınların yarısından çoğu üç ya da daha az sayıda sloganı doğru hatırlamaktadır. Hemen hemen aynı durum, değişik yaş grupları için de geçerlidir — gerek genç gerekse ileri yaştaki kişilerin % 50 sinden fazlası, az sayıda sloganı doğru hatırlamaktadır—. Gelir kümeleri arasında da slogan hatırlama yönünden farklılık olduğu söylenemez. Örneğin, orta sayıda sloganı doğru hatırlayanlar aşağı yukarı her gelir kümesinin üçte biri oranındadır. Eğitimde durum biraz daha farklıdır. İlk ve daha az eğitim görmüşlerde, az sayıda slogan hatırlama önemli bir boyuta erişmiş ve oransal olarak diğer kümelerden belirgin olarak ayrılmıştır. Bununla beraber belirtilmesi gereken bir nokta, diğer demografik özelliklerde gözlemlediğimiz gibi eğitimde de çok sayıda doğru slogan hatırlama oranının düşük olduğu gerçeğidir.

Sonuç olarak, bankaların demografik özelliklere göre değişik müşteri hedeflerine erişmekte etkinlik gösterememiş oldukları söylenebilir.

Slogan Hatırlama

Reklam Araçlarını İzleme İlişkisi

Tablo IV de slogan hatırlama ile değişik reklam araçlarını izleme arasındaki ilişkileri içeren veriler sunulmuştur.

TABLO IV
Reklam Araçlarını İzleme — Slogan Hatırlama İlişkisi

	Az Hatır- layan (N : 129)	Orta Hatır- layan (N : 67)	Çok Hatır- layan (N : 25)	Toplam
Gazete				
Okuma				
Hergün	% 58.5	% 28.9	% 12.6	% 100.0
2-5 gün	56.0	40.0	4.0	100.0
Haftada bir ya da daha az	54.6	36.4	9.0	100.0
Hiç	66.6	33.4	0.0	100.0
Radyo (a)				
Dinleme				
Devamlı	% 52.9	% 35.3	% 11.8	% 100.0
9:00 dan önce	53.7	37.0	9.3	100.0
9:00 — 13:00	56.7	37.9	5.4	100.0
13:00 — 14:30	56.6	33.3	10.1	100.0
14:30 — 17:00	60.0	25.0	15.0	100.0
17:00 — 20:00	56.8	35.2	8.0	100.0
20:00 den sonra	53.2	31.9	14.9	100.0
Hiç dinlemeyen	81.0	13.5	5.5	100.0
TV				
İzleme				
Bütün hafta	% 55.9	% 30.2	% 13.9	% 100.0
Sadece hafta sonu	54.1	33.4	12.5	100.0
Hafta arası	59.4	29.7	10.9	100.0
Hiç	70.0	30.0	0.0	100.0

a : -devamlı- ve -hiç- kümeleri dışındaki kümelere birden çok yanıt verilmesine izin verilmiştir.

Tabloda verilen rakamlara bakıldığında, bu araçları hiç izlemeyenler ile izleyenler arasında az da olsa bir farklılık görülmektedir. Örneğin, radyoyu hiç dinlemeyenlerin % 81'i az sayıda slogan hatırlarken, bu oran radyoyu değişik süreler ve zamanlarda dinleyenler arasında % 50 dolaylarında

dır. Öte yandan, çok sayıda sloganı doğru hatırlayanların oranı, reklam aracının türüne ve izleme süresine bakmaksızın % 51'i geçmemektedir. Buradan kolayca anlaşılacağı gibi, sloganların hatırlanması açısından araçları izleme bir farklılık yaratmakla birlikte gereken etkenliği sağlamaktan çok uzaktır.

Banka Sloganlarının Hatırlanma Oranları

Çalışmanın son aşamasında, on banka sloganı tek tek ele alınarak doğru, yanlış hatırlama (başka banka sloganı ile karıştırılma) ve hiç hatırlamama açısından değerlendirilmiş, sonuçlar tablo V de belirtilmiştir.

TABLO V
Sloganların Hatırlanma Oranları

Banka	Doğru		Yanlış		Toplam
	Hatırlayan		Hatırlayan	Hatırlamayan	
T. Halk Bankası	% 74.7		% 9.5	% 15.8	% 100.0
Osmanlı Bankası	61.5		16.7	21.8	100.0
T. Emlak Kredi Bankası	45.6		18.3	38.1	100.0
Akbank	41.8		30.9	27.3	100.0
T. C. Ziraat Bankası	31.8		32.7	35.5	100.0
T. İş Bankası	27.1		32.2	40.7	100.0
T. Garanti Bankası	19.1		46.8	31.1	100.0
Yapı ve Kredi Bankası	16.8		43.7	33.5	100.0
T. Ticaret Bankası	14.1		35.5	50.4	100.0
T. Vakıflar Bankası	13.7		41.8	44.5	100.0

Tablo V den görülebileceği gibi, sloganı en fazla doğru hatırlanan banka Türkiye Halk Bankası olup, onu Osmanlı ve Türkiye Emlak ve Kredi Bankaları izlemektedir. Oransal olarak sloganı en az doğru hatırlananlar Türk Ticaret ve Türkiye Vakıflar Bankalarıdır. Bu arada ancak iki bankanın (Türkiye Halk Bankası ve Osmanlı Bankası) sloganlarının örneklem kitlesinin %60 ya da daha fazla bir oranınca doğru hatırlandığını belirtmekte yarar vardır. Sloganı yanlış hatırlanan bankaların başında T. Garanti, Yapı ve Kredi ve T. Vakıflar Bankaları gelmektedir.

Sonuçlara göre kısa ve banka ismine çağrışım yaptıran sloganların hatırlanma olasılığının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Yukarda açıklanan bulgular göz önüne alındığında, banka reklamlarının bankalara bekledikleri yararı sağladığını ve Türk reklamcılığının bu konuda etkin aşamalara ulaşabildiğini söylemek güçtür. Burada elde edilen sonuç, daha önce başkalarının vardıkları yargıları bir dereceye kadar kanıtlamakta, banka reklamları tüketici zihninde kargaşa yaratmaktan öteye gidememektedir (6).

O halde bankalara reklam politikaları açısından neler önerilebilir?

Öncelikle sloganların saptanmasında banka yöneticileri ve reklam ajansları pazar araştırmalarına önem vermelidirler. Bu arada niteliksel yöntemlerden çağrışım ve bağdaştırma testleri ile yönlü görüşmeler üzerinde dikkatle durmak gerekir. Bu tür çalışmalar sonucu aday slogan sayısı üç, dörde indirilmeli ve reklam öncesi deneylere tâbi tutulmalıdır. Araştırma aşamalarından geçmiş böyle bir sloganın başarılı olması ve karıştırılma olasılığının azalması doğaldır.

Bulguların ışığı altında bankaların, kısa ve içinde bankanın ismi geçen sloganlar kullanması önerilebilir. Son belirtilen noktanın iyi bir sloganın temel niteliği olduğunu hatırlatmakta yarar vardır.

Ayrıca olanaklar ölçüsünde banka reklamlarının aynı reklam kuşağında birbiri ardı sıra yayınlanması önlenmelidir. Şimdiki uygulamanın da sloganların karıştırılmasına yol açtığı söylenebilir.

Bankalar reklam bütçelerinin bir kısmını daha önce de belirtildiği gibi araştırmaya ayırmalı ve «rakibim reklam yaparsa ben de yaparım» görüşünden vazgeçmelidirler.

Genelde pazarlama, özelde ise reklam etkenliğini ölçmeye yönelik olması önerilen araştırmalar, belki de bankaların bu derece astronomik tutarları reklama yatırmalarını önleyerek bunların diğer teşvik öğelerine kaydırılmasına olanak sağlayacaktır. Örneğin, bu tutarlar müşteri ile doğrudan doğruya ilişkide bulunan personelin eğitimine ve atmosferin (bankanın dekoru vb.) geliştirilmesine harcanabilir.

Şu an için önemli olan gerek bankaların gerekse reklam ajanslarının bu tür çalışmalara bir an önce eğilmeleri gerçeğidir. Burada değinilen ve kıstlamalar nedeniyle yöre, örneklem sayısı ve kriter açısından kapsamı dar tutulan araştırmamızı diğerlerinin izleyeceğine umarız.

(6) Bu konuda benzer görüşler için bkz. Vurkaç s. 65 ve Tanju Öztürk «Bankalarda Pazarlama Programının Belirlenmesi» Banka ve Ekonomik Yorumlar (aralık 1974) s. 44-45.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

EVİNİZİN BANKASI
HERKESİN BANKASI

**MODERN ŞEHİRCİLİK
MODERN MİMARİ
MODERN KONUT VE
HER TÜRLÜ
BANKACILIK
HİZMETLERİ**

1971/12/13/109/1

İSVİÇRE BANKACILIĞINDA SKANDAL

Mayıs ayının yabancı yayınlarında en çok dikkati çeken olaylardan biri, hiç kuşkusuz, İsviçre'nin sihirli bankacılık âleminin önde gelen üç bankasından biri olan Credit Suisse'de ortaya çıkan ve bomba etkisi yapan yolsuzluktur.

Euromoney, Newsweek, Business Week dergilerinden derleyerek geniş yankılar uyandıran olayı aşağıda açıklıyoruz.

Chiasso, İsviçre'nin İtalya sınırında ufak bir kasaba. Son aylarda birçok İtalyanın kâbesi durumunda Avrupa'nın en zayıf parası Lire'ten kurtulmak için bu ufak kasabadaki Credit Suisse Şubesi bol bol ziyaret ediliyor ve Lire'ter sağlam para İsviçre Frank'ına çevriliyor.

Credit-Suisse Bankasının Chiasso Şubesi yöneticisi Kuhrmeier ve iki yardımcıının sahtekârlıktan tutuklanmasıyla İsviçre bankacılığında büyük bir skandal patlak vermiştir.

İtalyan müşterilere cazip gösterilen yoldan yaklaşık on yıldır 880 milyon dolar karşılığı İtalyan Lireti elde edilmiş ve bu paranın önemli bir bölümü, Avrupa'nın çok küçük ülkesi Liechtenstein'da kurulu «Texon Finanzanstalt» adlı holding şirkete yatırılmış, yatırımcı İtalyanlar'ın kuşkularını azaltmak amacıyla ve muntazam gelir sağlanacağına ilişkin Credit Suisse garantisi verilmiştir.

Şimdi anlaşılan odur ki gerek yatırıma yönelik olarak Chiasso Şubesine İtalyan müşterilerce yatırılan mevduat, gerekse önemli bir kısmına verilen garantiler şube kayıtlarında gösterilmemiştir.

İsviçre kanunlarına göre yatırıma dönük hesaplara yatırılan paralar ağır vergiye tabidir. Oysa Chiasso şubesine yatan paralar kayıtlarda gösterilmediği için vergiden kurtulmakta hem de büyük bir bankanın garantisine sahip olmakta idi.

Şube yöneticisinin gizli yararlarının bulunduğu ileri sürülen Texon Holding ise bu fonları şarap, inşaat ve plastik üzerine iş yapan İtalyan firmalarının hisselerine yatırmıştır.

Ancak bu tür yatırımlar sonuç vermemiş daha doğrusu kârlı olmamıştır.

Bazı kaynaklara göre Chiasso Şubesinin bu tür işlemleri 1969 yılına dayanmakta ve o tarihlerde şube idarecisi Kuhrmeier'in Genel Müdürlük

müsadesi olmadan garanti işlemlerine girişmemesi yolunda ikaz edildiği belirtilmektedir.

Ancak bu ikazın üzerine düşülmemesi ve şubenin denetimden geçirilmesi üst yönetimin büyük hatası olarak görülmekte, Şubenin çok kârlı çalışmasının bu ihmalde payı vardır denilmektedir.

Skandalın kamu oyuna ve bütün dünyaya yansımalarının üzerinden henüz bir ay geçmiştir ve garantilerden ötürü Credit Suisse'in (Swiss Credit Bank) 400 milyon dolar veya daha fazla zarara uğradığı ısrarla söylenmektedir.

İsviçre'nin üç büyüklerinden (bankalar arasında) biri olan Credit Suisse için eşine kolay rastlanamayacak kadar ağır olan bu darbe (şimdiden zarar 1 milyar İsviçre Frangına yükselmiştir), aynı şekilde tüm İsviçre Bankacılığını sarsmıştır. Esasen son yedi yılda yirmisekiz bankanın tasfiyeye gitmesi ülkenin dünyaya ün salmış bu faaliyetini bir hayli gölgelemiştir. Mali Çevreler itimat müesseselerinin sıkı denetimden geçirilmesi yolunda teklifler getirmektedir şimdi.

Bilindiği gibi İsviçre Bankaları denetim mercilerine yatırım hesapları-na ilişkin bilgi vermemektedirler. Bu tür hesapların milyarlarca dolar düzeyinde olduğu sanılmaktadır.

Ancak bankacılığının geçirdiği sarsıntıya rağmen İsviçre'nin beynelmilel alanda önemli prestij kaybına uğrayacağına pek ihtimal verilmemektedir.

ALTIN ...

Borsa	4.5.1977	11.5.1977	18.5.1977	25.5.1977	
Londra (Ons)	\$ 148.100	\$ 147.700	\$ 146.900	\$ 144.750	
BAZI MADDELER	7.5.1977	14.5.1977	21.5.1977	28.5.1977	
Bakır (1)	73.0	73.0	73.0	71.6	
Buğday (2)	2.43	2.40	2.42	2.36	
Pamuk (2)	73.67	72.28	70.38	67.27	
DOLARA GÖRE:	3.5.1977	10.5.1977	17.5.1977	24.5.1977	31.5.1977
İngiliz Lirası	\$ 1.7196	\$ 1.7196	\$ 1.7189	\$ 1.7171	\$ 1.7196
B. Alm. Mark'ı	\$ 0.4234	\$ 0.4237	\$ 0.4246	\$ 0.4244	\$ 0.4241
Yen (Japonya)	\$ 0.003596	\$ 0.003605	\$ 0.003605	\$ 0.003602	\$ 0.003607
Frank (İsviçre)	\$ 0.3959	\$ 0.3959	\$ 0.3971	\$ 0.3977	\$ 0.3993

(1) Elektrolitik (bakır), Bakır ve pamuk cent olarak Libre (453.592 gr) fiyatı

(2) No. 2 sert, Boisseau (60 Lb.=27,3 kg) fiyatı

**bankanızı seçerken
en önemli gerçeği
unutmayınız!..**

**size daha iyi hizmet edebiliriz
üstünlüğümüz
müşterilerimizi
daha iyi tanımamızdır**

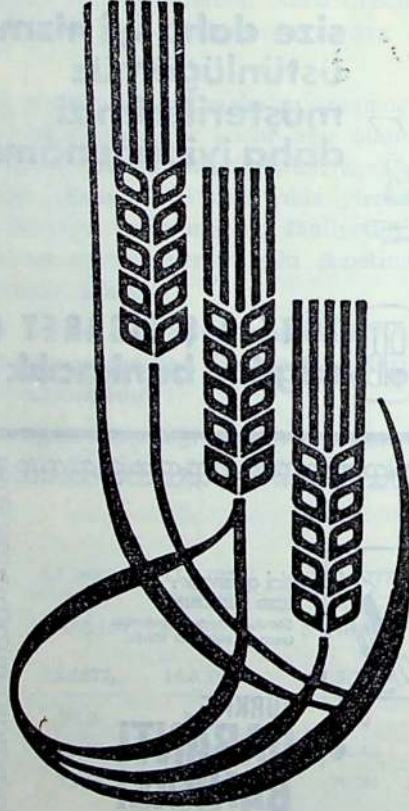
TÜRK DIŞ TİCARET BANKASI
çagdas bankacılık anlayışı

eğitici oyuncak :
füze kumbara
Çocuklarınızı oyun çağından
tasarrufa alıştırmak içindir.

TÜRKİYE
GARANTI
BANKASI
Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

ALP.

T.C. ZİRAAT BANKASI

*HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan kıvanç duyar*

bir sembol

E.C.A.

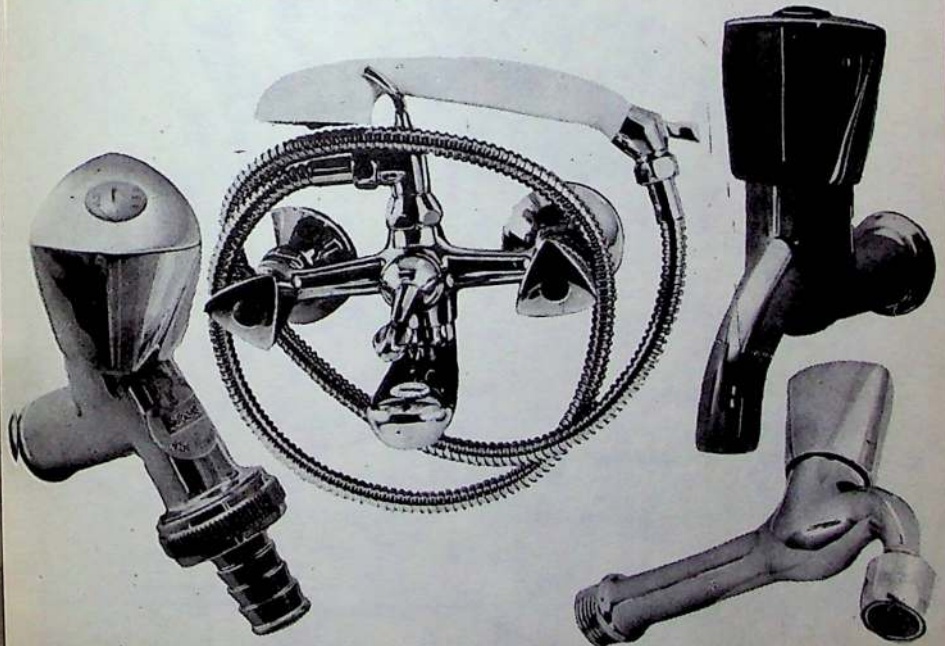
sıhhi tesisat armatüründe kalitenin
inşaatta titizliğin sembolüdür.

E.C.A. sıhhi tesisat armatürleri
yapım üstünlükleriyle,
TSE kalite garantisine sahip
tek marka olmasıyla
kalitesini simgeler.
Ve bir inşaatta
E.C.A.'ların varlığı
o yapının hangi titiz özenle

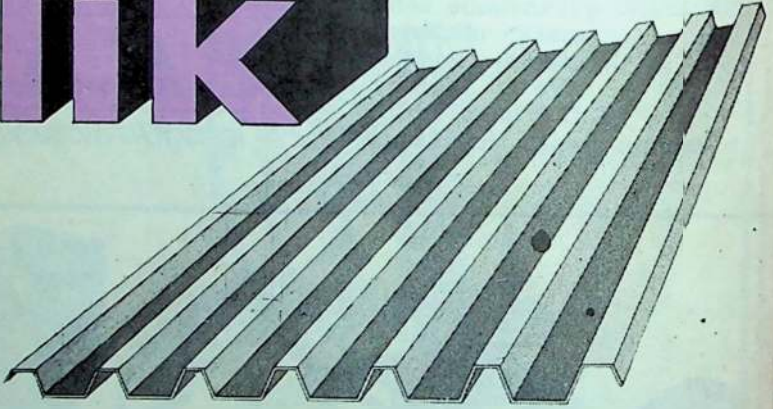
hangi seçkin malzemeyle
inşa edildiğini tartışılmaz biçimde
belgeler.

E.C.A.

Sıhhi Tesisat Armatürleri

Yeni. lik

trapezoidal

ALÜMİNYUM
ÇATI
CEPHE ve
TAVAN KAPLAMA
ELEMANI

- Daha geniş aşık aralığı
- Daha az demir kullanımı
- Daha az işçilik
- Daha kolay ve süratli montaj

DETAYLI BİLGİ İÇİN TEKNİK ELEMANLARIMIZ HİZMETİNİZDEDİR

Merkez: Büyükdere caddesi No: 48 kat 5 İSTANBUL Tel: 40 25 92 46 65 63 47 97 61

İzmir İrihat Binası: Cumhuriyet bulvarı 1380 sok. 4B/8 İZMİR Tel: 26 068

Ankara İrihat Binası: Emek İşhanı kat 14 No:9 Kızılay ANKARA Tel: 12 83 89

Fabrika: Gelizle Dilovası Tel: 486, 487

 NASAS
ALÜMİNYUM SAN. ve TİC. A.Ş.

Fiyatı: 12.5 TL.